

Tiro llaqtapa qoqasqa qanchis chunka watankuna

Jeff Pippenger

2023-08-12

Tiro llaqtapa qonqasqa qanchis chunka watankuna

Tukuy profetakunaqa kay pachapa tukukuyninta reqsichinku.

“Sapa ñawpa profetakunam paykunaq tiemponmanta aswanqa ñoqanchikpaq rimarqanku, chayrayku profeciankuq rimayninku ñoqanchikpaqmi kallpanwan sayan. ‘Kunanqa kay llaqa imakunaqa paykunaman pasarqun ejemplopaq; qelqasqaña kanku ñoqanchikpaq yuyachinapaq, pikunamanmi pacha tukukuyninkuna chayamunña.’ 1 Corintios 10:11. ‘Manam paykunallapaqchu, aswanqa ñoqanchikpaqmi sirvirqanku chay imakunata, kunan qankunaman willasqasqaña kaqkunata, hanaq pachamanta cachamusqa Espíritu Santowan evangelio willaqkuna rimasqanwan; chay imakunatam angelkunapas qhawariyta munanku.’ 1 Pedro 1:12....”

“Bibliaqa kay qhipa miraypaqmi tukuy qapaq kayninkunata huñurqan, hinaspa huñusqa hukllachasqata watarqan. Ñawpaq Testamento historiapi llaqa hatun ruwaykuna, llakiywan hunt’asqa solemnene rurasqakuna ima, karqanku, hinaspa kay qhipa p’unchaykunapi iglesiapi kutimuspalla kasqanku.” Selected Messages, libro 3, 338, 339.

Bibliaq llaqa librunkunaqa Apocalipsis librupi tukukunku.

“Apocalipsispiqa Bibliaq llapan librunkuna tupanku hinallataq tukukunku.” Hechos de los Apóstoles, 585.

Kay pachak p’unchaypi kay allpapi tiyaq runakunapaq qhipa willakuy willakuyqa Apocalipsis chunka pusaqniyoqpi riqsichisqa kachkan.

Chaykunamanta qhipaman huknin angelta rikurqani hanaq pachamanta uraykamuchkaqta, hatun atiyiniyuqta; hinaspan kay pachaqa k’anchariqninwan punchawyarqa. Hinaspan sinchi kallpawan hatun vozwan waqyarqa, nispan: “Babilonia hatunqa urmayapun, urmayapunmi, supaykunapa tiyana wasinman tukusqa, llaqa millay espíritu-kunapa waqaychana wasinman, llaqa mana ch’uya cheqnisqa p’isqkunapa jaulanmanpas. Llaqa suyukunam aswanqa upyarqanku qharikuyninpa phiñakuynin vinonta; kay pachapa reykunapas paywan qharikurqanku; kay pachapa rantikuqkunapas mikhuyninkuna achka kaptin qhapaqyayarqanku.” Apocalipsis 18:1–3.

Hatun Babilonia nisqaqa rimanaqa Iglesia Católica Romana-ta sut’inchán, hinaspataq Isaías qhelqapi iskay chunka kinsayuc t’aqapi “Hatun Babilonia” nisqaqa Tiro hina sut’ichisqa kashan.

Tiro llaquikuy. Tarshispa barcosninkuna, waqaychik; chay llaqtam thuñisqa kashan, manaña wasi kanchu, manaña yaykunapas kanchu. Quitim suyumanmanta chayqa paykunaman rikuchisqa kashan. Upallaychik, isla tiyaqkuna; qamkunata Sidonpa rantikuqnin-kuna, lamar

qhawaq puriqkuna, qhapaqyachisurqankichik. Hatun yakukunapi Sihorpa muhun, mayupa cosechan, paypa qullqinmi karqan; hinaspataq nacionkunapa qhatun llaqtanmi karqan. Pinqakuy, Sidon; lamarmi rimarqan, arí, lamarpa kallpanmi nispá: Mana wachakunichu, manataq wawakunata qespichinichu, manataq waynakunata uywanichu, manataq sipaskunata wiñachinichu. Imanatachus Egiptomanta willakusqanta uyarispanku nanaywan llaqlarisqanku, chayhinallataq Tiro-manta willakusqanta uyarispankupas sinchita nanarisqanku. Tarshisman chimpaychik; waqaychik, isla tiyaqkuna. Kaychu chay kuisqa llaqtaykichik, ñawpaq p'unchaykunamanta karuq p'unchaykama unay kayniyuq? Kikin chakinkunam payta karuman apapunqa chaypi mitikunanpaq. Pitaq kay yuyayta Tiropa contranpi rurasqa, coronayuq llaqtapa contranpi, mayqenpa rantikuqnin-kuna kamachiqkuna kasqanku, mayqenpa qhatukuqnin-kuna kay pachapi yupaychasqa runakuna kasqanku? Apu Señornin ejercitokuna kayta munasqanman hina kamachisqa, llaqa hatunchaypa hatun tukuyninta map'ayachanampaq, kay pachapi llaqa yupaychasqa runakunata pisipaq rikuchinampaq. Mayu hina allpaykita puriy, Tarshispa ususí; manaña hark'ay kallpachu kan. Payqa makinwan lamarpa hawanman mast'arqan, reinokunata katkatichirqan; Señorqa kamachikuyta qosqa qhatu llaqtapa contranpi, sinchi pukllunkunata thuñichinampaq. Hinaspa nirqan: Manañam yapamanta kusikunkiñachu, ñak'arichisqa virgen, Sidonpa ususí; hatariy, Quitimman chimpay; chaypipas manam samayta tarinkiñachu. Qhawariychik Caldeokunapa suyunta; kay llaqtapas manaraq karqanchu, Asiria runam ch'inniipi tiyaqkunapaq sayarichirqan; torrekunata sayarichirqanku, palaciokunata hatarichirqanku; hinaspataq payqa chayta thuñiyman tukuchirqan. Tarshispa barcosninkuna, waqaychik; qamkunapa kallpaykichikqa thuñisqañam kashan. Chay p'unchaypi pasakunqa: Tiroqa qanchis chunka watakuna qunqasqa kanqa, huk reypa p'unchayninkuna hina. Qanchis chunka watakuna tukukuptintaq Tiroqa warmi mañakuq hina takinqa. Arpata hap'iy, llaqtata muyuriy, qunqasqa warmi mañakuq; sumaq takiyta waqyay, achka takikunata taki, yuyarisqa kanaykipaq. Qanchis chunka watakuna tukukuptintaq pasakunqa, Señorqa Tirota watukuyninwan hamunqa, hinaspataq payqa kutimunqa qullqinman, hallp'achakunqataq kay pachapa hawanpi kay pachapi llaqa reinokunawan. Paypa qhatunpas, paypa chaninpas Señorpaq santu kanqa; manam waqaychasqachu kanqa, manataq huñusqachu; paypa qhatunqa Señorpa ñawpaqenpi tiyaqkunapaqmi kanqa, saksayta mikhunankupaq, unay p'achayuq kananpaqpas. Isaías 23:1–18.

Paní White qillqan: “Tukuy jatun ruwaykuna, hinaspa ñawpa Testamentopi llakiywan hunt'a chanin rurakuykunapaq karqanmi, hinaspa kachkanmi, kay qhipa p'unchaykunapi iglesiapi kutimuspalla rikurikuspa.”

Isaías iskay chunka kimsayquqmi rimarin Naciones Unidaspa, Papadopa, Estados Unidospa, Islam nisqapa profétika tupanakuyninkunamanta. Kay chiqaqkuna riqsisqa kananpaqqa, kapitulu ukhupi wakin símbolo nisqakuna Inspiraciónwanmi sut'inchasqa kanan. Símbolokuna sut'inchasqa kaptinqa, imaymana pasakuykunapaq qatipayninqa aswan chiqap, sut'iñam rikurin. Kay kapitulu ukhupi sut'inchasqa kananpaq kaq símbolokunapaq kaykunam:

Apaykachasqa willakuy, Tiro, qharqayasqa warmi, Asiria runa, Caldea runakunapa llaqtan, torrekuna hinallataq palaciokuna, Tarsis, Sihorpa miraynin, Quitim llaqtap allpan, Sidón, qhatuq llaqta, Egiptomanta willakuy hinallataq Tiromanta willakuy, waqay sinchi qapariy, ususi, qanchis

chunka wata, sapa rey pa punchawninkuna, qunqay, hinaspa yuyarinay

Qallariy huch'uy ñiqipi "carga" nisqa simiqa Tiroq qhapaq suyunta contra wañuy willakuy profeciata reqsichin.

Apaykachiy: H4853—H5375-manta; huk q'ipi; nisqapiqa tributo, utaq (abstractopi) apaykamuy; figuradamentetaq huk rimay, aswanqa huk taripay waqaychay, sapaqtaq taki; yuyaypiqa, munay: – apaykachiy, apakuy, willakuy, X churanku, taki, tributo.

Tiro llaquikuyqa Bibliapi achka qillqasqakunamanta hukninmi, maypichus Iglesia Católica Romanaq qhepa juicio finalnin reqsichisqa kachkan. "Llaquikuy" nisqaqa, rurayninwanpas sut'inchayninwanpas, huk profeciám, aswanqa huk wañuywan, chinkaywan imamanta willakuq profecía. Isaíaspi chunka huk "llaquikuykuna" kanku, pusaq kutitaq simiqa umrukuna patapi aparisqa q'epita sut'ichinapaq llamk'achisqa kachkan. Chay chunka huk kutikuna, maypichus "llaquikuy" simiqa wañuywan chinkaywan imamanta willakuq profecía hina rikuchisqa kachkan, kaykunam: Isaías 13:1; 15:1; 17:1; 19:1; 21:1, 11, 13; 22:1; 30:6, hinallataq, sut'inchasqa hina, iskay chunka kimsayuq capítulo, maypichus Tiroq llaquikuyninta tarinchik. Allinmi llapa Isaíaspa wañuywan chinkaywan imamanta willakuq profeciáankunata huñuspa churay, p'unchaykuna tukukuypi mayqin atinyiyuq kamachikuqchus rikuchisqa kachkan chayta allinta qhawarinapaq. Chunka huk wañuywan chinkaywan imamanta willakuq profeciáankunata huk kutillapi qhawariyqa sasam, chayrayku sapankamanta pisillata sut'inchasqayki, iskay chunka kimsayuq capítuloq contexto nisqata churarinapaq.

Chunka kimsa chunka kimsayuqpi, Babiloniamanta waqllikuy willakuyqa kay pacha tukukuypi kaq kunan Babiloniami; chayqa Roma llaqta qhachwa warmim, chaymi ima hina qillqasqa kachkanpas Apocalipsis qillqap chunka qanchisniyuqpi.

Hinaspan qanchis angelkunamanta huknin, qanchis copayuq, ñoqawan rimarispas niwarqan: "Kayman hamuy; achka yakukunapi tiyaq hatun qharichakuq warmipa juicioyninta qawachisqayki. Paywanmi kay pachapi reykuna qharichakusqankuman hina huchallikurqanku, kay pachapi tiyaqkunataq paypa qharichakusqanpa vinonwan machasqa karqanku." Chaymantataq espiritupi purichiwashpa chunyaqman apawarqan; chaypitaq rikurqani huk warmita puka yawar llimp'iyuq uywapi tiyashaqta, Diosta musphachiq sutikunawan hunt'asqa, qanchis umayuq, chunka waqrayuq. Warmitaq panti moradowan puka yawar llimp'iwan p'achallisqa karqan, qoriwan, ancha chanin rumikunawan, perlaswan ima sumaqchasqa; makimpiq qori copa kapurqan, millay mana allinkunawan, paypa qharichakusqanpa qhellinwan hunt'a. Uyan patanpitaq qelqasqa karqan kay sutiyoq: PAKASQA KAY, HATUN BABILONIA, QHARICHAKUQ WARMIKUNAPA MAMAN, KAY PACHAPI MILLAY MANA ALLINKUNAPA MAMAN. Apocalipsis 17:1–5.

Uchuyta hukninpi aswan sut'ita rimarinaymi tiyan. Tiro llaqtaq willakuyninmanta qhaway yachaypa tukuy sonqonpi munasqanqa, tukupayninpi, Estados Unidospa profetiko historianta Séptimo Día Adventista iglesiaq historiannintaqwan tupachiy hinallataq tinkuchiymi. Rikuchisunchis Estados Unidospa gobiernonqa Apocalipsis chunka kimsayuqpi kaq cordero-hina uywaq huk waqrann kasqanta, hinallataq Protestantismis, Tutayay Pacha Edadmantam

lluqsimusqan, huknin waqra kasqanta. Protestantismoq waqrannqa Millerita Adventismoman tukurqan, Estados Unidospi protestantekuna ñawpaq angelpa mensajen chinkachispa mana chaskispanku chay pachapi. Chayta allinta churarispaqa, rikuchisunchis Protestant waqraq historianninta Republican waqraq historiannintawan purallataq parallelopi purisqankuta, hinallataq profetiko kaqninchiskunapas parallelokama kasqankuta. Tukuy hinantinpiqa, paykunaqa sapaq uywallapi kanku; chayqa iskaynin waqrapas huk pacha kawsasqankuta rikuchin. Estados Unidospi iglesiawan estadopa waqrangkunaq kay parallelonmanta huk ejemplota sut'ichispa qhawachisqayki. Iskayninkuqa sapaq-ninmanta “qunqanku”.

Isaías iskay chunka kimsayumi proféticamente rikuchin papal atiyqa qanchis chunka watakuna qullqisqa hina qonqachisqa kasqanta, chay qanchis chunka simbólico watakunapim runakunaqa papadomanta qonqan hinaspa imarayku Tutayay Tiempos nisqakunaqa Tutayay Tiempos nisqa kasqanta. Protestante waqraqpá lema-nin, Católica iglesiamanta t'aqasqanku p'unchaykunapi, karqa: Bibliam, Bibliamllataq. Paykunaqa qonqarqanku Bibliam yachachisqanta pitas papadoqa cheqaqtapuni kasqanta. Qonqarqankutaq chay sagrado documentopi waqaychasqa mensajeta, maymanmi paykuna confiakusqa karqanku hinaspa sut'inchasqankutaq sinchi amachaqninkuna kasqankuta.

“Ñiqinkuna simipa yuyayninta entiendeypi pantasqa, anticristopa niyninta mana rikukuqkunaqa, mana iskayrayakuspa anticristopa ladonman churakunkaku. Kunanqa manam pacha kanchu kay pachawan hukllachasqa kayta yachakunaykupa. Danielqa sayashanmi lotenpi hinaspa cheqanpi. Danielpa hinallataq Juanpa profeciankunapas entiendekunanmi. Paykunapuraqa huknin hukninta sut'inchanku. Paykunaqa kay pachaman apamunku cheqaqkunata llapa runakuna entiendekunanpaq. Kay profeciakunaqa kay pachapi testigopaqmi kanan. Kay qhipa punchawkunaq hunt'akuyninwanmi kikinkumanta sut'inchakunkaku.” Kress Collection, 105.

Hinallataqmi, Republicano waqra, Estados Unidospa gobiernonta rikuchiq, runakunamantaq kanan karqa, runakunapaqtaq; ichaqa Estados Unidospa llaqtamasinkunapas qonqarapusqanku chay sagrado qillqata, maymanmi hap'ipakusqa karqanku. Chay sagrado qillqaqa Estados Unidospa Constituciónninmi, hinallataq chay gobiernomanta rimarisqa unanchanapas, runakunapaq kananpaq wakichisqa karqa iglesiatawan estadotawan t'aqanakuy. Qonqarapusqankun Constituciónpa willakuyninta, maymanmi hap'ipakusqa karqanku, hinaspataq paykunamanta rimakuspa amachaqnin kasqankuta willakunku.

“Hinallataq yuyarinapaq kachun, Romaqa mana hayk'aqpas cambiakusqanmanta hatun rimayniyoqmi. Gregorio VII hinaspa Inocencio III paq principiosninqa kunankamapas Iglesia Católica Romana-pa principiosninmi kanku. Chaymanta, atiyniyoq kaspaqa, ñawpaq siglospi hina kallpawanmi kunanpas chaykunata rurayman churayta munanman. Protestantekunaqa aslla yachanku imatachus rurashasqankuta, Roma-pa yanapayninta chaskiyta munaspanku domingo hatarichiy llamk'aypi. Paykunaqa munasqanku hunt'akuyllapi sonqochakusqa kaptinku, Romaqa atiyninta kutichiyta, chinkachisqa qhapaqsuyunta kutirimuyta maskhashan. Huk kutilla Estados Unidos llaqtapi kay principio sayarichisqa kaptin: iglesiaraq estado-pa atiyninta llamk'achiyta utaq kamachiyta atinqa; religioso observanciakunaqa secular

leykunawan hunt'achisqa kanqaku; qispi simipiq, iglesia hinaspa estado-pa autoridadninca conciencia-ta kamachinanpaqmi kashan; chayqa kay suyupi Roma-pa atipayninca mana iskayrayaypaqmi."

"Diospa siminmi qayna punchawkunamanta hamuq hatun peligro ta willakurqan; kayta mana uyarispa saquesqankurayku, Protestante pacha runakunaqa Romaq cheqaq munayninkunata yachankaku, ichaqa toqllamanta llusqiyqa ña mana atisqa kaptinraq. Payqa upallalla atiywan wiñashan. Yachachikuyninkunaqa kamachiy wasikunapi, iglesiakunapi, hinallataq runakunaq sonqonkunapim kallpachakushan. Hanan, hatun ruwasqankunataqa huñuchkushan pakasqa ukhu cheqninkunapi, maypichus ñawpaq ñak'ariy qatiykunanta yapamanta rurankaku. Pakallam, mana pipas reparasqan hina, kallpankunata kallpachashan, pacha chayamunanpaq paypa kikin munayninkunata hunt'achinanpaq. Llapallan munasqanqa allin sayana cheqllam, chaytaqa ñam qusqankuña. Manaraq unaymanta rikusunmi, hinallataq musyapusunmi imatam Roma elementoq munaynin. Pipas Diospa siminta creenqa hinaspa kasukunqa, chayraykum p'enqayman churakuyta hinaspa qatiykachayta tarinca." The Great Controversy, 581.

Sichus 1950 watamanta ñawpaqpi rurasqa ima simi qillqata tarinki chayqa, hinaspa "puka lliklla color warmi" nisqata, icha chay rimaypa huk rikch'ayninta, Apocalipsis chunka qanchisniyuqman maskhanki chayqa, llaqa chay 1950 watamanta ñawpaq simi qillqakuna reqsichinku Roma Católico iglesiataqa Apocalipsis chunka qanchisniyuqpa qharqachasqa warmin kasqanta. Estados Unidos, Apocalipsis chunka kimsayupqa iskay waqrayuq allpa uywa saqrasqa, ñawpaq p'unchayninta qonqapun, Protestantismopa waqran kaptinpas, Republicanismopa waqran kaptinpas. Kay iskaynin tantanakuykunata paqarimurqanku papadop religiymanta ñak'ariy kamachikuyninpa contranpi protestamanta, hinallataq payta yanapaq reykunapa política ñak'ariy kamachikuyninpa contranpi protestamanta, utaq Biblia nisqan hina, chay reykuna paywan "qhillincha kuyayta ruwarqanku". Manaraq Isaías iskay chunka kimsayuqta hap'iqtinchikqa, pisi rimayllawan qawachisunchik wakin chunka kutita Isaías huk "llakiy willakuyta" reqsichisqanmanta, imaraykuchus chunka hukniyuq "apachisqakuna" llapallan chaylla kanku.

Isaías chunka kimsayuqmi Babiloniapa qepiyñin "qhipa p'unchaykunapi." Babiloniapa, qhipa p'unchaykunapi Iglesia Católica nisqapa kamachisqan hinaspa pusasqan kaptinpas, kimsa atiyniyuqkunamantam ruwasqa, chaykunataqmi kay pachata pusanku Armagedónman, Apocalipsis chunka suqtañiqinpi nisqaman hina. Chunka kimsayuq capítulope, kunan pacha Babilonia contra wañuy willakuy profeciapiqa, kimsa atiyniyuqkunam rikuchisqa kanku: Babilonia, Lucifer hinaspa Asiria; chaykunam uywata (Asiria), dragonta (Lucifer) hinaspa llulla profetata (Babilonia) rikuchinku. Asiriawan Babiloniawanqa iskay ch'usaqyachiq atiyniyuqkunam karqanku, Diospa llamk'achisqan ñawpa Israelta muchuchinapaq; Asiriaqa ñawpaqta hamuspa, chunka ayllukunata hanaq kaq norte suyumanta prisionman apakurqa, chaymanta qhipaman Babiloniapa Judápa iskay ayllunkunata uray kaq sur suyumanta apakurqa.

Israelqa hukmanta chinkachisqa ovejami; leonkunam qarquspurqan: ñawpaqta Asiriapa reyninmi mikhurqan; qhipataq kay Nabucodonosor, Babiloniapa reynin, tullunkunatam p'akirqan. Chayrayku, Señor de los ejércitos, Israelpa Diosnin, kayhinata nin: Qhawariy, Babiloniapa reynintawan hallp'antinta castigasqayki, imaynan Asiriapa reyninta castigarqani hinata. Jeremías 50:17, 18.

Ñawpaqta Asiriaqa Israelpa chunka ayllunkunata, chay norte lawmanta kaqkunata, prisionman apakurqa; chaymanta qhepatataq Babiloniaqa Judápa iskay ayllunkunata, chay uray lawmanta kaqkunata, prisionman apakurqa. Kay iskaynin prisionkunaqa Levítico iskay chunka suqtayuqpi nisqa “qanchis kuti” nisqapa hunt’akuynin karqa. Levíticopi kaq “qanchis kuti” nisqaqa William Millerpa tarisqan ñawpaq kaq “pacha qelqay willakuy” karqa, hinaspataq reqsichin imayna Asiriaqa norte lawpi kaq aylluta hap’iptin, chayqa huk t’aqanakuy qallariyninta señalasqanta, mayqencha iskay waranqa pichqa pachak iskay chunka watakama purirqan. Chay pachaqa paykuna prisionman apasqa kasqankupi 723 a.C. watapi qallarirqan, hinaspataq 1798 watapi “pacha tukukuypa tiempon” nisqapi tukurqan. Uray lawpi kaq ayllukunataqa Babilonia 677 a.C. watapi apakurqa, Judá contra kaq “qanchis kuti” nisqata qallarispá; chaymi Daniel ocho versículo chunka tawayuqpi kaq 2300 watayuq willakuywan kуска puntoypi tukurqan, octubre killapa 22 punchawninpi, 1844 watapi. Asiriawan Babiloniawanqa Diospa llaqtanpa hatarikuyninmanta castigayta churanankupa kikin munayniyuq ruwayta hunt’arqanku; ichaqa chay castigoqa ñawpaqta Asiriawanmi rurakusqa karqa, chaymanta qhepatataq Babiloniawan.

Kimsa kallpakuñapa willakuy rimaypi, chunka kimsayuq qillqapi, Babiloniaqa Asiriapa rikchayninmi, qipaman hamuspapas Diospa llaqtanpa contranpi chayllata rurarqanrayku.

Pichqa chunka pichqayuq capítulo-pi, Moabpa contran llaqa willakuyqa Protestante iglesiakunapa contranmi.

“Kay Moabpa kayninakuyqa Moab hina tukusqa iglesiakunatam rikuchin. Paykunaqa manam churakusqan kuydayninkupi, allin sonqoyuq rikch’ariq qhawariqkuna hina, sayarqankuchu. Manam hanaq pacha yachaq runakuna ndinwan yanapanakusqankuchu, Dios qosqan atiyininkuta rurachkaspa Diospa munayninta ruranankupa, tutayaypa atiyininkunata kutichispa, hinaspa Dios qosqan llaqa atiyininkuta llamk’achispa cheqaq kaytawan allin kawsayta kay pachanchispi ñawpaqman pusananpaq. Paykunaqa cheqaq kaymanta yachayniyuqmi kanku, ichaqa manam yachasqankuta rurasqankuchu.” Seventh-day Adventist Bible Commentary, volume 4, 1159.

Protestante iglesiamanta urmashqaqa chay iglesiam kashan, mayqinchus Señorwan puriyta qallarirqan, huknin protestantismokunaqa iskay kaq angelpa willakuyninmanta ayqekuptinku. Moabqa Adventismo kashan, protestante waqra urmashqa.

Qanchis chunka qanchisniyuq capítuloqa Damascomantam riman, chaymantaqa huk llaqtas hina reqsichisqa kachkan apasqa qhipichisqa hina. Llaqtam huk qhapaq suyumanta unanchan, chay apasqa qhipichisqa suyutaq “qhepa p’unchaykunapi” Estados Unidos nisqam.

Chunka iskay chunka qanchisniyuqqa Egiptomanta wañuypaq willakuymi, Naciones Unidas-ta hinallataq llaqa pacha kayta rikuchispa.

Qisqa chunka iskay chunka huk ñak’ariy willakuykuna iskay chunka hukniyuq qillqapi kachkan urqu uraypi kaq manchay ch’usaq allpapaq, Dumahpaq hinaspa Arabiapaq. Kay kimsa ñak’ariy willakuykunaqa Islamta reqsichin, Revelación 8:13 nisqapi kaq kimsa llakikuykunawan tupaspa.

Pusaq iskay chunka iskayniyoqpi wañuy willakuyqa domingo kamachiy tiempopi Laodicea sutiyoq Adventistakunamanta Philadelphia sutiyoq Adventistakuna t'aqakusqanta rikuchin.

Hinaspanqa kimsa chunka kaq capítulo-pi tarisunchik uray llaqtakunaq uywakunapa llasaq willakuyninta, chaymi iskay kaq rikuchiy Laodicea sutiyoq Adventistakunapa hatarikuyninmanta. Isaíaspa llaqa llasaq willakuyninkunata huñuspaqa, yaqapas llaqa profecía nisqapi pukllaqkunata “qhipa p'unchaykuna”pi rimapayakun. Isaías iskay chunka kimsa kaqta akllashani, chaywan rikuchinaypaq Estados Unidospa historianta, Bibliaq profecíankunapi soqta kaq qhapaq suyuta hina, 1798 watamanta Domingo kamachikuykama kamachisqanta.

Imarayku “sapa ñawpa willakujkunam mana aswanta paykuna pachaspaqchu rimarqanku, aswanqa ñuqanchispaqmi; chayrayku willakusqankupas ñuqanchispaq kallpanpi kachkan,” sapa profetap willakuyninqa kay pachap tukukuyninpi pasaq ruwaykunatam rimachkan. Kay cheqa kaywan kуска, “Bibliaq llaqa librokunan Tukuypaq Willakuy libroypi tinkunku hinaspa tukukunku” nisqawan, Tukuypaq Willakuy librota sayachin tukuy profetap testimonionta kay pachap tukukuyninpi pasaq ruwaykunamanta chaninchaypaq hinaspa churanapaq hatun qhawana mayu hina.

Apocalipsis qanchis chunka qanchisniyuq capítulo-pi rikunchik hatun waqllikuq warmita, paymi kay pachapi reykunawan huchallikuspa kachkan, hinallataq qhepaman tarin tukukuyninpi taripayninta.

Hinaspanqa qanchis angelkunaq huknin, qanchis copakunata apaq, ñoqawan rimaripa nirqan: Hamuy kayman; achka yakukunapa hawanpi tiyashaq hatun mañusqaqa imayna juzgasqa kanqa chayta qawachisqayki; paywanmi kay pachapa reykuna waqllikuyta ruwarqanku, kay pachapi tiyaqkunataq paypa waqllikuyninpa vinonwan machaschisqa karqanku. Apocalipsis 17:1, 2.

Profetakunaqaqa mana hayk'aqpas huknin huknintaqa chimpankuñachu.

Profetakunapa espiritunkunaqa profetakunallap kamachisqanmi kanku. Diosqa manan pantay ch'aqwaypa ruraqninchu, aswanpas thak kaypa ruraqninmi, imaynan llaqa santokunapa iglesiyanunapi kashan hina. 1 Corintios 14:32, 33.

Pachap p'unchaykunapa tukukuyninpi, “achka unukunapi tiyaykuchkaq hatun qhachapa juicio,” kay hatun qhachamanta, “paywanmi kay pachapa reykuna wach'u ruwayta ruwarqaku,” chay hatun qhachamanta, paypa wach'u ruwaysiq vinonwanmi “kay pachapi tiyakuqkunata” machachirqan; Isaiaspim rikuchin “qhacha warmi” hina, “huk reypa p'unchayninkama,” icha qanchis chunka profetapa watakunaq unayñinkama qonqasqa hina. Chay qanchis chunka watakuna tukukuptin, Tiroqa “kay pachapa llaqa qhapaq suyukunawan wach'u ruwayta ruwanqa.” Isaiaspa qhacha warminqa Juanpa hatun qhachanmi. Isaiaspa qhacha warmipas Juanpa qhachanpas Iglesia Católica Romanata sut'ichanku, imaraykuchus warmiqa Diospa Siminpi iglesiapa unanchaqninmi.

Warmikuna, kikikichik qhariykichisman kasukuychik, imaynatachus Señorman kasukunkichik hina. Qhariqa warmipa umanmi, imaynatachus Cristo iglesiapa uman kasqan hina; paymi cuerpopa qespichiqninpas. Chayrayku, imaynatachus iglesia Cristoman kasukun hina,

chayhinata warmikunaqa tukuypi kikin qhariykichisman kasukuchun. Qharikuna, warmiykichikta kuyaychik, imaynatachus Cristopas iglesiata kuyaspa kikinta paypaq qusqan hina; payta santoyachinampaq, siminwan yakuwan mayllakuspa llimphuchinampaq; chaynam pay kikinman qhapaq iglesiata rikuchinampaq, mana ima q'illuyoq, mana q'utuyniyoq, nitaq chayhina imayuqpas kasqanpaqchu, aswanpas santa, mana ima qhillisqayuq. Chayhinallataq qharikunaqa warminkuta kuyayta kanan kikin cuerponkuta hina. Pipas warminta kuyaspaqa kikintan kuyakun. Manam pipas hayk'aqpas kikin aychanta cheqnikusqachu; aswanmi uywan, munaywan waqaychanpas, imaynatachus Señorpas iglesiata hina. Ñuqanchikqa paypa cuerponmanta miembrokunam kanchik, paypa aychamanta, paypa tullunkunamantawan. Chayraykun qhariqa taytanta mamantawan saquespa warminwan hukllachasqa kanqa, iskayninkutaq huk aycha kanqaku. Kayqa hatun pakasqa kaqmi; ichaqa ñuqaqa Cristo-manta iglesiamantawanmi rimani. Ichaqa chaywanpas sapankamaykichik warmiykita kuyachun kikinman hina; warmipas qharinta manchakuywan yupaychachun. Efesios 5:22–33.

Apóstol Pabloqa reqsinmi Cristopa iglesianqa profecíapi warmi hina rikuchisqa kasqanta. Chayrayku, profecíapi warmiqa iglesia kani; ichaqa Cristopa iglesianqa “santo, mana qhellichasqa” kachkan. Mana santo iglesiaqa mana santo warmi hina rikuchisqa kachkan; chaymi Isaíasqa huk waynan warmita reqsichin, Juan-taq huk qhillqasqa warmita. Paykunaqa papadota huk qhillqasqa warmi hina rikuchinku, Diospa iglesiantaq huk doncella kachkan.

Qankunamanta allin chay Diospa celonwan qankunamanta llakikuni; huk qhariwanmi qankunata casarachiysqayki, Cristoman chuya, mana qhelliyoq sipas hinata rikuchinaypaq. 2 Corintios 11:2.

Diospa Iglesianqa manam ñusta hina rikuchisqasllachu kan, aswanpas huk sapa qosanwanmi sirvinakusqa kashan. Tiro llaqtapas, hinaspa Juanpa hatun mañasqa warmipas, kay pachapa reykunawanmi huchallikuyta ruwanku. Católicapa iglesianqa achka qharikunawanmi tinkuykuna charin, manam hukllawanchu. Danielqa yachachiwanchikmi reykunaqa reinokuna kasqankuta.

Kaymi musquymi; chaypa imayna kasqantataq ñawpaqninpi reyman willasaqku. Qamqa, rey, reykunapa reynin kanki; hanaq pacha Diosmi qamman qoysurqa suyuta, atinyikita, kallpaykita, hinallataq hatun kayniykita. Maypichus runakuna tiyanku chaypi, pampapi uywakunatawan hanaq pacha p'isqkunatawan makiykimanmi churapusurqa, llapantaq paykunamanta kamachiq kananpaqmi qanta churapusurqa. Qammi kay quri umakanki. Qanmantataq huk suyu hatarinqa, qanmanta pisiyachisqa; chaymantaq huk kinsa kaq suyu antaq, bronce-manta, kayqa llapa kay pachapi kamachinqa. Tawa kaq suyutaq fierruhina kallpasapa kanqa; imaraykuchus fierruqa llapa imatapas pakispa atipayninman urmachin; hinallataq chay llapanta pakin fierruhina, paypas pakinqa, ñut'unchanqataq. Daniel 2:36–40.

Daniel ishkaypi kaqpi, Bibliapa willakuy proféticakunapiq qhapaq suyukuna reqsichisqa hinaspa sut'inchasqa kanku. Danielqa musquyta Nebucodonosorman sut'inchaspa, payman willan pay kikin qori umam kasqanta. Qori umaqa huk reymi, ichaqa reyqa huk qhapaq suyumanta rikch'ayninmi. Iglesia Católica Romanami hatun wayllusqa warmi, pichus kay pachapi llapa reykunawan qhelli hucha ruwaypi tinkun qanchis chunka wata proféticokuna tukukuyninpi. Reykunaqa runakunamanta unanchakuy kanku, Tirotaq qhelli warmim. Warmiqa iglesiam,

wayllusqa warmiqa mana santo iglesiam; qhariqa reym, reytaq qhapaq suyum. Warmiqa iglesiam, reytaq estadom. Kay ishkaq entidadkunapa mana allin tinkuyninqa espíritu nisqapi qhelli hucha ruwayta rikuchin.

Estados Unidos Suyupa Hatun Kamachiqninqa huk qhapaq qillqa kasqanmi, chaypi iskay kaykunata sapaqchaspa waqaychanapaq kasqanta takyachin. Manaraq tukuspa reqsichkaptinchik Tiro llaqtata Iglesia Católica Romana nisqawan kasqanta, kay pachapiqa allinmi rikurin Isaias ishkaq chunka kimsayoqpi huk simbolota rimay, chaymi qhari warmi nisqakunapa simbolismonta sut'inchin—iglesiawan estadota.

Qhawariychik, caldeokunapa hallp'an; kay llaqtaqa manan karqachu, asirio runa churarqan ch'in pampapi tiyaqkunapaq: paykunapaq sayarichirqanku torrekunanta, hatarichirqanku palaciokunanta; hinaspan payqa chinkachirqan. Isaías 23:13.

Chay versículopi, Asiria runaqa caldeokunapa hallp'anta sayarichirqan, hinaspa “torrekunata” pas “palaciokunatapas” hatarichirqan. Asiria runaqa Nimrodpa rikch'ayninmi, caldeokunataq Babiloniapa pakasqa religionninkunapa pusaq religiosokunatan rikuchin. “Torre” nisqaqa iglesia nisqapa rikch'ayninmi. Jesús uvas chakra-manta rimayta churaptin, Hermana Whiteqa chay rimaymanta kayhinata nin:

“Kay ejemplupi wasi kamachiqqa Diosta rikuchirqan, uvas chakraqa judío llaqtata, muyuriq pirqaqa paykunata waqaychaq divina leyta. Torreqa templopa unanchan karqan.” El Deseado de Todas las Gentes, 596.

Asirio runaqa Kaldéa runakunapa allpanta sayarichirqan, paykunapa huk iglesiata (torreta) hinaspa huk “palaciotaq” hatarichirqanku. Huk “palacioqa” huk “reyta” sut'inchin, chay reyri kutin huk reinota sut'inchin. Huk reinoqa llaqtahinamapas sut'inchasqa kachkan.

Hinaspataqmi nirqanku: “Hamuychik, huk llaqtata hinaspa huk torreta ruwaychik, puntan hanaq pacha kama chayanapaq; hinaspa sutinchikta ruwaykusunchik, ama tukuy kay pachapi uyanta hinantinpi ch'eqerisqa kananpaq.” Génesis 11:4.

Asiria runa sayarichisqan “torre” hinallataq “palacio” nisqakunapaq Nimrodpa hatarichisqan “llaqta” hinallataq “torre” nisqakuna kanku.

Paykunapa wañusqa cuerponkunapaq hatun llaqtap calleyninpi giñaykamunqaku, chay llaqtaqa espiritualmente Sodomatawan Egiptotawan nisqa sutiyaqmi, maypicha Señorniykupas chakatakusqa karqa. Apocalipsis 11:8.

Sutinchayqa yachachiwanchikmi, Apocalipsis chunka hukniyuqpi nisqa “hatun llaqta”qa Francia suyuq qhapaq kayninta rikuchisqanmanta, Francia Revolución pacha ukhupi.

«“Hatun llaqta”, maypi testigokuna wañuchisqa kanku, hinaspa maypichus wañusqa cuerponkuna sirin, chayqa “espiritualmanta” Egipto nisqam. Bibliapi willasqa llaqa nacionkunamanta, Egiptoqa aswan sinchita kawsaq Diospa kasqanta ñiqinaykarqan, hinaspa Kamachikuyninkunatapas hark'arqun. Mana ima qhapaq apuqpas hanaq pacha kamachikuyninpa atiniynin contra aswan sut'i, mana manchakusqa hatarikuyma yaykurqachu

imaynan Egiptopa reynin rurarqan hina. Moisés, Señorpa sutimpi, willayta apaspa chayman chayarachiptin, Faraónqa hatun sonqowan kutichirqan: “¿Pitaq Jehová, paypa rimayninta uyarispa Israelta saqerichinaypaq? Mana Jehováta reqsinichu, manataqmi Israelta saqerisaqchu.” Éxodo 5:2, A.R.V. Kayqa ateísmo nisqam; hinaspa Egiptowan rikch’achisqa naciónqa kawsachinqa kikin hina ñiqinayta, kawsaq Diospa mañakuyninkunata mana chaskiyta, hinaspa rikuchinqa chaylla hina mana ñiy, contraypi sayariy espirituta. “Hatun llaqta”qa, “espiritualmanta”, Sodoma nisqawanpas tinkuchisqam. Sodomaq millay waqllikaynin Diospa leyta p’akiypiq aswan sut’ita rikurirqan qhelli munaq kawsaypi. Hinaspa kay huchapas kanqa chay naciónpa aswan reqsisqa, ñawpaqman churasqa unanchan, kay qillqasqa pasaje nisqapa imayna kasqankunata hunt’anaypaq.»

“Profetapa siminman hinaqa, chayrayku 1798 wataman aswan pisillata ñawpaqtaqa, supaypa nisqanmanta, hinaspa paypa kasqanman hina atiyuniyuq huk kallpaqmi hatarinqa Bibliapa contranpi maqanakunanpaq. Hinallataq, maypichus Diospa iskay testigonkunay willakuynin chayhina upallachisqa kanman, chay allpapiqa Faraonpa mana ñiyninpas, Sodoma llaqtapa qhelli mana allin kawsayninpas rikuchisqa kanqa.”

“Kay willakuyqa ancha chiqap, ancha rikch’ariq hunt’akuytan hap’isqa Franciaq historiapi. Revolución tiempopi, 1793 watapi, ‘kay pachapi runakuna huk kutillam uyariqaku huk tantanakuyta, civilización nisqapi paqarisqa hinaspa yachachisqa qharikunaq tantanakuyta, Europapi aswan sumaq nacionkunamanta hukninta kamachiyta derechonku kasqanta hap’iqkuna, huñusqa siminkuwan runaq alma chaskin aswan hatun chanin chiqaqta ñiqiyta, hinaspa hukllachasqa sonqowan huk Diospi ñiyta yupaychaytapas saqiyta.’—Sir Walter Scott, *Life of Napoleon*, vol. 1, ch. 17. ‘Franciaqa kay pachapi sapallan naciónmi, maymantachus chiqap qillqasqa willakuy qhipasqa kachkan, nación hina llaqa pacha Kamachiqpa contranpi rikch’aq rebeliónpi makinta oqarisqanmanta. Achkallaña Diospa sutinta p’enqayman churakunaqa, achkallaña mana ñiqkunaqa karqaku, kunankamapas kachkanku Inglaterra, Alemania, España, huk lawkunapipas; ichaqa Franciaqa kay pachapa historiapi sapallanmanta rakisqa sayan, chaylla estado hina, Asamblea Legislativa nispan kamachisqanwan Dios mana kasqanta willakusqa, hinaspa maypa capital llaqtapi llaqa runakuna, huk lawkunapipas ancha hatun ashkha runakuna, warmikunapas qharikunapas kusikuywan tususpa takispa chaskirqaku chay willakuyta.’—Blackwood’s Magazine, noviembre, 1870.” *The Great Controversy*, 269.

Apocalipsis chunka hukniyuqpi “hatun llaqta” nisqaqa Francia suyumi karqan, paypa “Asamblea Legislativa” nisqanpa huk “decreto”-nwan Dios mana kanchu nispa willakusqan. Chay decretoqa ateísmo nisqapa rikch’ayninmi karqan, Faraonpa hatariyninpi rikuchisqa hina. Hatun llaqtaqa huk reino, icha huk “nación” utaq huk “estado” nisqam. Apocalipsis chunka hukniyuqpi Franciaqa iskay unanchakunamanta ruwasqa kashan—Egiptowan Sodoma wan.

Yachachisqanchikmi: “Kayqa atheísmo nisqam,” hinallataq Egiptowan rikch’akusqa nacionqa kawsachkaq Diospa mañakuyninkunata kkillanmanta ñiqinchaspa rimanankarqan, chaynam huk rikch’aq mana ñiypa, sayaypa, hinaspa ch’iqnikuyta espírituyninta rikuchinan karqan. “Hatun llaqtapas” “espiritualmente” nisqapi Sodoma-manmi tupachisqa. Sodomaq ismusqanqa Diospa leyin p’akisqanmanta aswan sut’ita rikurirqan mana allin warmi-qhari munaykunapi sach’achakusqanpi.

Hatun llaqta icha nación Franciaqa simbólicamente rikuchisqa kachkan huk naciónwan (Egipto) hinaspa huk llaqtawan (Sodoma). Egiptoqa “rimayninta qawachinman” nisqaqa, huk naciónpa rimayninqa estadopa kamachikuyninta rikuchin, manam iglesiapa kamachikuynintaqa. Egiptoqa estadom karqa, Sodomaqa iglesiam karqa; chaymi Apocalipsispa chunka hukniyuq capítulope tarisqa rikuchiyqa.

“Naciónpa ‘rimayninqa’ kamachiqnin legislativokuna judicialkunapas ruwasqanmi.” The Great Controversy, 442.

Apocalipsis chunka hukniyuqpi Juanqa Francia Revolucionpa ruwayninkunata willakuy qillqapi rikch’achisqa unanchakuywan qhawachin. Chay Revolucion rasun kaqninmi askha historiapa qhawasqanwan sut’incharqan Juanpa chay capítulopi willakusqankuna chiqaq kasqanta. Juanqa ñawpaqta willakurqan, hinaspan Francia Revolucionqa chay willakusqata hunt’arqan; chaymanta kutimuspataq—willakusqa hinallataq chay willakusqapa historiapi hunt’akusqanpas—pachak tukukuyninpi kaq ruwaykunata riqsichin hinaspa tupachin, maypichus huk kutillan waklli estadopis waklli iglesiaywan hukllachasqa kashan. Mana allin chay tinkuymantaqa yawar unu hinaraq wañuchiy qatinqinpi hamun. Diospa qhapaq suyupas hatun llaqtam kan.

Hinaspapiña espiritupi hatun, alto urquman, hinaspataq rikuchiwarq hatun llaqtata, santa Jerusalén llaqtata, Diosmanta hanaq pachamanta uraykamuqta. Apocalipsis 21:10.

“Qosanapaq hamuqnin, kaypi rikuchisqa, kasarakuy manaraq kaptinmi pasan. Kasarakuyqa Cristopa qhapaq suyunta chaskisqanta sut’inchin. Llaqtapuni Santo, Musuq Jerusalén, mayqinchus suyupa umalliqnin hinaspa rantinchasqan kasqa, sutichasqanmi ‘novia, Corderopa warmin’ nisqawan. Angelqa Juanta nirqan: ‘Kayman hamuy, qhawachisqayki novia, Corderopa warmtha.’ ‘Espiritupi apawasqa karqani,’ nispa profeta nin, ‘hinaspan qhawachiwarqan chay hatun llaqtata, santo Jerusalenta, hanaq pachamanta Diosmanta uraykamusqanta.’ Apocalipsis 21:9, 10.” The Great Controversy, 426.

Nimrodpa hatarishqanqa rikuchisqa kachkan huk torretawan huk llaqtata hatarichisqanpi, chaymi kay pacha tukukuyninpi iglesiatawan estadotapas huñusqa kasqanta rikch’achin, imaraykuchus llaqa profetakuna kay pacha tukukuyninmanta rimarqanku. Nimrodpa hatarishqanqa Luciferpa hatarishqanpa qatinqinmi karqa, paypa munayninqa Diospa iglesiantawan Diospa estadontawan kamachiyta hap’iy karqa.

¡Imaynataq hanaq pacha-manta urmanki, Lucero, paqarinapa churin! ¡Imaynataq allpaman wituchisqa kanki, nacionkunata kallpannaqaq! Sonqoykipi nirqanki: Hanaq pachaman wicharisaq, Diospa qoyllorkunanpa hawanman tiyanayta oqarisaq; tantanakuy orqopi tiyasqayta churasaq, chinch lado-kunapi; puyukunapa alturankunamanta hawanman wicharisaq; Ancha Hananpaq hina kasaq. Isaías 14:12–14.

Imayna Isaiasqa Luciferpa pakasqa sunqu munayninkunata rikuchispa, “Ancha Hanaqninman hina” kayta munasqanta, sut’ita qhawachin Lucifer iskay sut’inchaypi hukmanta huk chairakunapi tiyayta maskhasqanta. Payqa munan “Diospa ch’askankunamanta hanaqman” paypa “tiyananta” “hatariychiyta”, hinallataq “tantanakuy orqopi, hanaq chiri lado-kunapi, tiyayta” munan.

Tronokqaqa ninqa reypa kamachikuyninpa unanchaqninmi — ichaqa estadopa kamachikuyninpaqpas — hinaspa “norteq ladonkunaqa” Diospa iglesianmi.

Kórapa churinkunapaq taki, salmo. Hatunmi Señorqa, anchatataq alabakunapaqmi kachkan Diosninchikpa llaqtanpi, paypa santu urqunpi. Sumata churakusqa, tukuy kay pachapa kusikuynin, Sion orqom, norte lawkunapi, hatun Reypa llaqtan. Diosqa reqsiskasqanmi paypa palaciokunapi, pakaywas hina. Salmo 48:1–3.

Jerusalénqa “hatun Reypa llaqtan” nisqa kachkan, chaymi Diospa políticopi tiyananta rikuchin; hinaspataq Jerusalénqa “paypa santu orqon”, “norteqa laduyninkunapi” nisqa kachkan, chaymi Diospa religionpi tiyananta rikuchin. Qallariymantapacha Satanaspa hatarikuyninwan maqanakuyñinpas rikuchisqa kachkan, iskayninman kamachiyta munasqanpa contexto nisqapi: Diospa iglesianta hinallataq Diospa estadonta. Chaymanta qhipaman Satanasqa Nimrodpa hatarikuyninpi pusarqan; Caldeokunapaq hatarichisqan hallp'añas rikuchisqa kachkan hina hallp'a maypichus Nimrodqa iskayninta ruwarqan: huk torreta hinallataq huk llaqtata—iglesiatawan estadotawan.

Chayrayku, Isaiaspa qharichasqan warmi hinaspa Juampa hatun qharichasqan warmi kay pachapa reykunawan huqllakuy huchata ruwaptinku, willakuyqa señalakunmi qanchis chunka watakuna proféticokuna tukukuyninpi Roma Católicapa iglesianwan kay pachapa reykunawan mana santo kaq huqllakuy kasqanta.

Isaiaspa profecía nisqanpi, iskay chunka kimsañiqin kapitulupe, qellqaq warmi Tiroq huchachikuyninmanta taripayta willan; hinaspataq Juanpas chay kikin taripayta puka puka llimp'iyuq warmiwan unanchaspa willan, paymi “Hatun Babilonia” nisqa riqsichisqa kachkan. Chay kikin taripaymanta, chay kikin qellqaq warmimanta, huk kimsakaq testigopas kayhinam kachkan:

Warmi (Babilonia) Apocalipsis 17pi nisqapi kayhinam willakusun: “Púrpura p'achawan, puka q'umir p'achawan p'achallisqa, quriwan, ancha chanin rumikunawan, perlaswan sumaqchasqa; makinpi quri k'aspiqhinata hap'ispa, chaypi millay mana allin ruwaykunawan, qhelli kaywan hunt'asqa: ... urkun patanpitaq sutin qelqasqa karqa: Pakasqa, Hatun Babilonia, waqllikuy warmikunaq maman.” Profetataq nin: “Chay warmita rikurqani santokunaq yawarninwan, Jesuspa testigo wañuqkunaq yawarninwan machasqa kachkaqta.” Babiloniataq aswanpas nisqa kachkan: “chay hatun llaqta, kay pachapi reykunata kamachiq.” Apocalipsis 17:4–6, 18. Chay atiyniyoq, achka pachak watakuna cristianokunaq monarcankunata mana kuyapayuq kamachiyninwan munayninpi charirqan, chayqa Roma llaqtam. El Gran Conflicto, 382.

Tiroqa Romano Católico iglesiam kashan “qhipa p'unchaykunapi” kachkan. Chay pachapi papakuna llusqinqa, uraykachaq takiyninkunata takispa kay pachapi reykunaman; chay hinam reykunata pusanqa wañuchiq huchapi urmayman, mayqenchus profético simipi iglesiapaqwan estadopa t'inkisqan nisqa kachkan.

Chay p'unchaypiqa Tiro llaqtam qhispijsa hina q'onqapusqa kanqa qanchis chunka watakuna, huk reyniyoq p'unchayninkuna hina: chay qanchis chunka watakuna tukukuptintaq Tiroqa waynusi warmi hina takinga. Isaías 23:15.

Sapaq qhapaqmi huk qhapaq suyu kasqa Bibliapi willakusqa profeciapi, chayrayku Tiroqa qonqapusqa kanqa chay pachapi, maypachachus huk profético qhapaq suyu qanchis chunka watakunata kamachinqa.

Chay p'unchaypiqa, Tiroqa qanchis chunka watakuna qonqakusanqa, huk reypa p'unchayninkunaman hina. Qanchis chunka watakuna tukukuptinqa, Tiroqa huk warmi waynanakuq hina takinqa. Arpata hap'iy, llaqtata muyuriy, qan qonqasqa waynanakuq warmi; sumaq takiyniykita waqachiy, achka takikunata takiy, yuyarisqa kanaykipaq. Chaymanta qanchis chunka watakuna tukukuptinqa, Señorqa Tirota watukuyninqa, payqa kutimuspa rantisqanman chayanqa, kay pachapa rikranpi llaqa kay pacha qhapaq suyuqkunaqwan waynanakuyta ruwanqa. Isaías 23:15–17.

Huk qanchis chunka profétik watakunata kamachiq huk qhapaq suyupa p'unchayninkunapi, Iglesia Católica Romana qonqasqa kanqa. Qanchis chunka watakuna tukukuptin, poder papalqa “misk'i takiyta ruwanqa, achka takikunata takinqa.” Profecía nisqapiqa, huk “takiy”qa “experiencia”ta reqsichin.

“Tronop ñawpaqninpi kaq cristal qochapi, ninawan chhapusqa hina vidrio qochapi, —Diospa kikin k'anchayninwan ancha llihipispa,— huñusqas kanku chay ayllu, ‘bestiapata atipaqkuna, hinallataq imagen-ninta, señal-ninta, sutin yupaynintawan atipaqkuna.’ Sion urqupi Corderowan kуска, ‘Diospa arpankunata hap'ispa,’ sayashanku chay pachak tawa chunka tawa waranqa runakuna, runakunamanta rantisqa kaqkuna; hinaspa uyarikun, achka yakukunapa t'uqyaynin hina, hatun illapapa t'uqyaynin hina, ‘arpata waqachiqkunapa kunkanta, arpankunawan waqachispa.’ Hinaspa takinku ‘musuq taki’ tronopa ñawpaqninpi, huk taki, mana pipas yachayta atinchu, manam chay pachak tawa chunka tawa waranqa runakunalla yachanku. Chayqa Moisespa hinallataq Corderopa takinmi — qespichikuy taki. Mana pipas, chay pachak tawa chunka tawa waranqa runakunamanta huklaw, chay takita yachayta atinchu; imaraykuchus chayqa paykunapa kawsasqan experiencia pa takinmi — huk experiencia, mana mayqin huñuy pas hayk'aqpas charqanchu. ‘Kaykunaqa Corderota qatipaqkuna maymanpas risqanman hina.’ Kaykuna, kay pachamanta, kawsak runakunamanta oqarisqa kaspera, yupasqakunku ‘Diospa hinallataq Corderopa ñawpaq rurunkuna’ hina. Apocalipsis 15:2, 3; 14:1-5. ‘Kaykunaqa hatun ñak'ariymanta lloqsimuqkuna;’ paykunaqa pasarkunku chay sasachakuy pacha, mana mayqan suyupas kasqanmantapacha mana hayk'aq rikusqa hina; Jacobpa sasachakuynin pachapa llaquyninta muchurqanku; Diospa taripayninkuna tukupaypaq jich'asqa kaqtin, mana mañakuqniyuq kaspera sayarqanku. Ichaqa qespichisqas kanku, imaraykuchus paykunaqa ‘p'achankunata mayllarqanku, Corderopa yawarninwan yuraqyachirqanku.’ ‘Siminkupi mana llulla rimaypas tarisqachu: imaraykuchus Diospa ñawpaqninpi mana huchayuqmi kanku.’ ‘Chayrayku Diospa trononpa ñawpaqninpi kanku, temlonpi tuta p'unchaw servinku: tronopi tiyaykuqqa paykunawan kуска tiyasqa kanqa.’ Paykunaqa rikurqanku kay pacha yarqaywan onqoywan tukusqa kaqta, intitaq atiy charispa runakunata ancha ruphaywan ruphachiqta, paykunataq kikinkupas muchuyta, yarqayta, yakunayta muchurqanku. Ichaqa ‘manam yapamanta yarqankaqchu, nitaq yapamanta yakunayankaqchu; nitaq inti paykunaman chayanqachu, nitaq ima ruphaypas. Tronopa chawpinpi kaq Corderom paykunata michinqa, hinaspa pusanqa kawsay unu pukuykunaman: Diosñataq ñawinkumanta llapan waqayninkuta pichanqa.’ Apocalipsis 7:14-17.” The Great

Controversy, 648.

“‘Paypa Templonpin llapallanmi rimanku Hatun kayninmanta’ (Salmo 29:9), hinaspa salvasqa runakuna takiyninku—paykunapa kawsaypi imata rikukuqti takiyninku—Diospa hatun kayninta willakuyta ruwanka: ‘Hatunmi, almiraypaqmi Rurasqaykikuna, Apu Dios llapan atiyuq; chaninmi, chiqapmi Ñanniykikuna, wiñay pacha Rey. ¿Pitaq mana manchakusunki, Apu, sutyikita hatunchaykuspa? Qam sapallaykinmi ch’uya kanki.’ Apocalipsis 15:3, 4, R.V.” Education, 308.

Qanchis chunka willakuy watakuna tukukuyninpi papakuna kamachiyqa “miski takiyninta rurankaq, askha takikunata takinkaq,” payqa “yuyarichisqa kananpaq.” Chay qanchis chunka willakuy watakuna kamachiq suyu tukukuyninpi Roma Katuliku Iglesiaqa kay pachata yuyarichinqa ñawpaq historianninpi pasaq kawsayninmanta. Chay historiapi payqa kamachirqa allin kawsaymanta kamachiq atiyiniyuq hina, paywan Europapi reykunakuwan kasqanku t’inkisqa ukhupi. Chay historiata chiqap simipi sut’ita riqsichisqachu Tutayaq Pacha hina, hinaspataq llapa tutayay ima hinaña chay historiaman tinkuq, maypichus Papakuna kamachiyqa Europapi reykunata kamachirqa, tukuy chay tutayayqa atribuisqa kayta atin chay sapinpi kaq ruwayman, mayqa ruwaymi qhipaman hamuq llapa tutayayta paqarichirqa. Chay ruwayqa karqa iglesiapaqwan estadopaqwan huñunakuy, Europapi reykunapaqwan Katuliku Iglesiapaqwan huñunakuy. Bibliya qasarakuyinpi qhariqa warmipa hawanpi kamachinanmi, ichaqa chay historiapi ruwasqa qhanchakuqqa tikrasqa karqa, mana chiqap ordenman hina qhariwan warmiwan t’inkisqa kasqankupa.

Qanchis chunka watakuna tukukuyninpi hatun sasachakuy kanqa, chaypim Bibliya willakuy qillqapi sut’inchasqa qhapaq suyu, Papado profeta hina qunqakusqa pacha unaypi pacha mamata kamachiq, tukukuymanta chayanqa. Chay qhapaq suyupa urmakuyinmanta paqarisqa llapa pachapi sasachakuymi kicharin punkuta Iglesia Católica-man qallarinanpaq kay pachata willayta: chay qhapaq suyupa urmakuyinmanta paqarisqa sasachakuq pacha muyuykunata allinpas chimpaypaq, kay pacha tukuy Romanokunaq Iglesia Católica-pa moral kamachiy autoridadninman kasukunman, imaynatachus Tutayaq Pachaq historiankunapi rikuchisqa kasqa hina.

Reinokuna tukukuypinas papadokunapas ñawpaq kawsayninpa takinta takin, chay kawsayta historiador-kuna tutayay hina sutichanku; chay hinaqa, imaynataq chay tutaya historiankari papadokupa kay pachapiq reykunawan rak’inanpaq huk willakuy kananman, paywan qhellichakuyta ruwanankupaq ichaqa chaywan convencesqa kananpaq? Hatun kisispiqa, imaraykutaq ñawpa pacha-kunapi kawsasqa, (paypa takin) profeticamente qonqasqa kashaqtin ñawpa kawsaynin, kay pachapiq reykunapa yuyayninta allinchanman chay tutaya kawsayta hatun kisisninkupaq allichay hina chaskinankupaq?

Achka runakuna, Roma yachachiyta mana allinpaq qhawaspataq, paypa atiyinmanta hinaspa kallpanmanta pisillata manchakunku. Achkaqmi ninku, Chawpi Pacha watakunapi yuyayniyuq hinaspa allin kawsaymanta tutayay kasqa paypa yachachikuyninkunata, supayman iñiykunata, hinaspa ñak’arichiyta mast’arichirqa; chaymantataq kunan pacha aswan hatun yachay, yachaypa llapaman ch’iqiykachasqa kasqa, hinaspa religionpi aswan qhuyapayakuq kay, mana muchuyuq kayta hinaspa sinchi kamachiyta kutichimunanta hark’an, nispa. Kay

kikin imayna kasqakuna kay yachaysapa pachapi kananpaq kasqanmanta yuyayllapas asikuywan qhawasqa kachkan. Cheqanmi hatun k'anchay, yuyayniyuq, allin kawsayniyuq, hinaspa religionniyuq, kay mirayman k'anchamuchkan. Diospa Santu Siminpa kichasqa p'anqakunamanta hanaq pachamanta k'anchayqa kay pachaman qichwarqon. Ichaqa yuyarina kananmi: astawan achka k'anchay qusqa kaptin, chayta waqlichiqa hinaspa mana chaskiqkunapa tutayayninpas astawan hatunmi.

Bibliata mañakuywan hinaspa allinta yachayqa protestantekunaman papakuna kamachiypa cheqaq kayninta rikuchinman karqan, hinaspa chayta millaych'akunankupaq, karunchakunankupaq ima. Ichaqa achkakunaqa kikinkupaq yachaysapa kasqankupi anchata yuyaykukuspa, manam Diosta llamp'u sonqowan mask'anankupaq necesidadta sientenchu, cheqaqman pusasqa kanankupaq. K'ancharisqa kasqankumanta hatunchakuspapas, Paypa Qelqankunatapas Diospa atiyntapas mana reqsinkuchu. Concienciankuta thakichinankupaq imallatapas kapunan; chayraykun aswan mana espiritualmente kasqanta, aswan p'enqayman urmachiqta mask'anku. Munasqankuqa Diosmanta qonqayta yachachiq huk ñanmi, ichaqa Diosta yuyarina ñan hina rikurispa pasanankupaq. Papakuna kamachiypa llapa chaykunapa munasqankuman allin hinam tupaq. Ishkay runa ayllukunapaq wakichisqam kachkan, casi llapa pachata uqllarispa—kikinkupa allin ruwayninkuwan salvasqa kayta munakuna, hinaspa huchankupi salvasqa kayta munakuna. Kaypin atiyinpa pakasqa yachaynin kachkan.

“Yuyaypi hatun tutayay p'unchawqa papapa allin atipayninpaq hina rikuchisqa kashan. Qhipamanraqmi rikuchisqa kanqa, yuyaypi hatun k'anchay p'unchawpas chay hinallataq allin kasqanta paypa atipayninpaq. Ñawpaq pacha-kunapi, runakuna Diospa siminmanta mana kanchuqkuna, cheqaq kaqta mana yachaqqkuna kaspas, ñawinkuta watasqa hina karqan, waranqa runakunataq trampaman urmachisqa karqan, chakinkupaq mast'asqa llikata mana rikuspanku. Kay miraypi achkha runakuna kan, paykunapaq ñawinkunaqa runapa hamut'ayninkunapa lliphlliy k'anchayninwan pantachisqa tukunku, ‘ciencia sutichasqa ichaqa mana cheqaq kaqwan’; paykunapaq llikata mana reqsinku, hinaspa ñawinku watasqa hina, mana sasachakuspa chayman purinku. Diosqa munarqan runapa yuyay atiyininkuna Ruraqninmanta qosqa qhapaq regalo hina hap'isqa kananpaq, hinaspa cheqaq kayta, ch'uyanchayta servinankupaq llamk'achisqa kananpaq; ichaqa hatunchakuywan munaychasqa atiyiniyoq kaywan wiñachisqa kaptin, runakuna kikinkupa yachachisqankuta Diospa siminmanta aswan hanaqman churaptinku, chayqa yuyayniyoq kayqa mana yachaymanta aswan hatun mana allinta rurayta atin. Chay hinaqa, kunan p'unchawpa llulla ciencian, Bibliapi iñiyman urmachiq kaq, papapa chaskisqa kananpaq ñanta wakichiypi, sumaq rikch'ayninkunayoq kasqanta, chay yachayta pakayqa Imataq Tuta Pacha-kunapi paypa hatuncharisqa kayninpaq ñanta kicharisqanman hina, hinallataq allin atipaq kasqanta rikuchinqa.” The Great Controversy, 572.

Católicokuna Romamanta reqsisqankum, samana p'unchaypa tikrayninpaq paykuna Iglesian rayku rurasqa kasqanta, chay tikraytataq hap'inku Iglesiapa aswan hanaq kamachiq atiyinpaq pruebatana hina. Ninkum, semanapa ñawpaq p'unchayninta samana p'unchay hina waqaychaspa, Protestantekunaqa reqsichkanku paypa atiynta Diospaq imakunapi kamachikuyta churaypaq. Iglesiapas Romamantaqa mana saquesqachu mana pantay atiy kasqanmanta mañakusqanta; hinallataq, pacha runakuna hinaspa Iglesiakuna protestantekuna chay paypa rurasqa llulla samana p'unchayta chaskiptinku, Jehovápa samana p'unchayninta

qhesachaspataq, cheqaqta paypa chay mañakusqanta reqsichkanku. Kay tikraypaq kamachiyta citarayta atinkumanmi, ichaqa yuyayninkupa pantasqayninqa sasachu rikusqa kanman. Papistaqa sumaq yuyayniyuqmi Protestantekuna kikinkuta engañachkasqankuta rikunapaq, kay imapa cheqaq kasqanmantataq munasqankumanta ñawinkuta wisq'aykusqankuta. Inti p'unchaypa churaynin aswan allin qhawarisqa kaptin, payqa kusikunmi, tukuyninpi Protestante pacha llapanta Roma unanchan uraman apamunanta cheqaqta yuyarispa.

“Samana punchawpa tikrasqanmantataq Romana iglesiapa kamachikuyninpa señalanmi utaq unanchanmi. Pikunachus tawa kaq kamachiypa mañakusqanta entiendispa, cheqaq Samana punchawpa rantinpi llulla Samana punchawta waqaychanata akllanku, chaywanmi yupaychayta qukunku chay atiyiniyuq kamachiqman, payllam chayta kamachin. Uywaqa unanchanqa papal Samana punchawmi, kay pachapi runakuna Diospa churakusqan punchawpa rantinpi chaskisqan.”

“Ichaqa, profeciapi sutichasqa animalpa señalninta chaskinapaq tiempunqa manaraqmi chayamunichu. Pruebapa tiempunqa manaraqmi chayamunichu. Sapa iglesiapiqa cheqaq cristianokuna kanmi, Romanokuna Católicokuna huñunakuynintapas mana saqespachu. Mana pipas huchachasqachu kanqa, achkyata chaskispa, tawa kaq kamachikuyta hunt'anankupaq obligacónninta rikunankukama. Ichaha llulla sábadota kallpachaspa kamachikuy llusimuptin, hinaspa kinsa kaq angelpa sinchi qapariynin runakunata animalta hinallataq imagenninta yupaychaymanta waqyaykuptin, chayqa llulla kaqwan cheqaq kaqwan sut'ita rakisqa kanqa. Chaymantataq, mayqenkunachus huchallikuspa kachkanraq, paykunaga animalpa señalninta urqunkupi utaq makinkupi chaskinqaku.”

“Utqay puriywan kay pacha-man qayllaykuchkanchik. Protestante iglesiakuna llapaq secular atiyinwan huñunakuspa huk llulla religiónta sayachinankupaq, mayqenpa contra paykunaga ñawpaq tayta-mamankuna aswan sinchi qatiykachayta muchurqanku, chaypim papal sábadoga iglesiawan estadopis huñusqa kamachikuyninwan kallpachasqa kasqa. Kananqa huk naciónpa apostasianta kanqa, chaymi tukupaqla naciónpa thuñiyinpi tukukunqa.” Bible Training School, February 2, 1913.

Kunanqa pichqa unanchakunamantaña llank'arirqanchik, kay kapitolu kikinta hunt'aspa rimarinanchikpaq manaraq tukuyta qallarichkaspanchik. Llaqtam huk qhapaq suyu kan Bibliapi willakuq qhelqapi, hinaspa Isaías iskay chunka kimsayuqpi iskay qhapaq suyukuna kachkan, may sumaqa tupasqa kashaspapas, sut'ita t'aqasqa. Ñawpaqninqa “coronayoq llaqta” nisqami, hukninñataq “qhatuna llaqta” nisqami. Qhipa p'unchaykunapi, dragón, bestia, hinaspa llulla willakuqmanta kimsa kuti huñusqa hukllaypi kamachiq atiyiniyuqqa papadomi. Chaymi coronata charin qhapaq suyuqa.

“Qhipa qhipa sasachakuyman qayllaykuspaqa, ancha allinmi Señorpa rurankuna ukhupi tupay sapaq armoníawan hukllachasqa kay kanan. Kay pachaga wayra parawan, maqanakuywan, ch'iqanakuywan hunt'asqañam kachkan. Ichaqa huk umallapa uranpi—papal atiypa uranpi—runakunaga hukllawasqaña kanqaku Diosman sayarinankupaq, Paypa testigokunapa runanpi. Kay hukllayqa hatun apostatamanta sinch'ichisqa kachkan. Payqa riki, cheqaq kaywan maqanakunankupaq yanapakuqkunata hukllachiyta maskhaspa, chay cheqaq kaypa amachaqninkunatatataq t'aqayta, ch'iqichiyta rurallanqa. Envidia, mana allin yuyaykuna,

mana allin rimaykuna, paymanta kallpachasqa kanku, mana tupay atinakuyta, ch'iqanakuytapas paqarichinankupaq.” Testimonies, volume 7, 182.

Coronayuc reinoqa Tiromi, chayqa nin “rumi.” Kay capítulopi Tiroqa papado-ta representan, paymi Cristo-ta qatiq rikch'akuyninwan llullaqta ruwan; imaraykuchus papadoqa anticristo-m. “Anti” simi, anticristo nisqapi, nin “rantispi.” Papadoqa tukuy patapi Cristo-ta qatiq rikch'akuyninwan llullaqta ruwayta maskan, hinaspa Tiro sutiqa rumi nin, imaraykuchus papadoqa “Wiñay Pacha Rumi” nisqapa llullaq qatiq rikch'akuyninmi.

¿Pitaq Tiro llaqta contra kay yuyayta churarqa, coronasqa llaqta contra, maypichus rantikuqninkuna princeskuna kanku, qhatuqkunaqa kay pachapi yupaychasqa runakuna kanku? Tukuy atinyuy Señormi chayta munarqa, tukuy gloriapa hatunchakuyinta p'enqachinampaq, hinaspa kay pachapi tukuy yupaychasqa runakunata pisipaq qhawachinampaq. Mayuy hina hallp'aykita chimpay, Tarshishpa ususín; manañam kallpa kanchuña. Paymi makinta lamar qhawanman mast'arirqan, reinokunataq chukchuchirqan: Señormi qhatuq llaqta contra kamachiyta qorqa, sinchi pukarakunanta thuñichinampaq. Isaías 23:8–11.

Achka testigokunapiwan rikuchisunchik “reino-kunapa chukchichisqanqa” Diospa ruraynin kasqanta, Islam nisqawan. Islamqa chay atinyuyqmi nacion-kunata phiñachin chaymanta nacion-kunata chukchichinapaq llamk'achisqa. Kay pachapi reqsisunchik Señorqa kamachisqanta “kay pachapi llaqa yupaychasqa runakunata” p'enqayman urmachinanta; paykunam “rantikuqkuna” hinaspa “negociantekuna,” paykunapa “sinchi pakakuna” thuñichisqa kananpaq. Chay llaqta mercantil hinaspa coronayuc llaqtaqa “hanaq pacha mana kuisqanta piñarichirqan,” hinaspa Señorqa yuyachakun paykunapa “sinchi pakakunata” thuñichiyta; chayqa qollqeyuc kausayta rikuchin. Qollqeyuc kausaypa urmananqa Estados Unidospi domingo ley manaraq chayamushaqtinmi pasan, imaraykuchus domingo ley manaraq kaptin Estados Unidospa llaqtamasinkuna mañakuchkanku kutichisqa kayta “Diospa munakuyninman hinaspa pacha kaypi allin qhapaq kayman.” Paykunapa rimayninqa kaymi: Diospa taripakuyninkunaqa mana tukukunqachu domingo “ancha sinchita hunt'achisqa” kanankama. Achka Biblia testigokuna huk sonqolla ninchik kay pachapi hatun ancha urmaypa qayllanpi kasqanchikta. Chay urmayqa domingo ley manaraq kaptinmi pasan, hinallataq 1837 watapi urmay pasasqanmanta, octubre 22, 1844 manaraq chayamuptin.

“Hinaspanmi hatun llullachiq runakunata yuyachinqa Diosta serviqkuna kay mana allinkunata apamushankuta. Hanaq Pacha mana kuisqanman chayachiq kastaqa llaqa ñak'ariyninkuta churankaq Diosta kamachisqankunata kasukuynin huchallikuykunapaq sapa kuti qhawachikuq k'aminaman hina kaqkunaman. Nisqa kanqa runakuna Diosta phiñachishankuta domingo samana p'unchayta p'akispa; kay huchaqa sasachakuykunata apamushasqanta, chaykunata mana tukuchinqachu domingo p'unchay waqaychasqa kasqan sinchi kamachisqa kanankama; hinaspa tawa kaq kamachikuyq mañakuyninta rikuchiqluna, chayna kaspas domingo p'unchaypaq manchakuyta urmachiqluna, llaqtata turbaqluna kasqankuta, hark'ashankuta Diospa allin khuyakuyninman kutiriyta hinallataq kay pachapi allin kawsayman chayanankuta. Chayhinam ñawpaq p'unchawkunapi Diospa kamachinman apasqa tumpasqa nisqaqa yapamanta rimarisqa kanqa, kikillan allin sayachisqa razoneswan: ‘Hinaqtinmi pasaq kaptin,

Acab Elías-ta rikuspa, Acab payta nirqan: ¿Qanachu Israelta turbaq? Paytaq kutichirqan: Manam ñuqa Israelta turbani chu; aswanqa qanmi, taytaykipa wasinwan kуска, Señorpa kamachisqankunata saquesqaykichikrayku, hinaspa Baalkunata qatipusqaykirayku.’ 1 Reyes 18:17, 18. Llulla tumpasqakunawan runakunapa phiñakuynin hatarichisqa kaptin, paykuna Diospa kachamusqankunawanqa purinqaku ancha rikch’akuq ñanpi, imayna sutinmanta urmasqa Israel Elíaswan purirqan hinata.” El Gran Conflicto, 590.

Eliasqa Baalpa profetankunatawan sacha-mallkipa sacerdotekunatapas Carmelo Orqopi sinchita sayachisqanqa domingopa kamachiyntam rikuchin. Iglesiapaq willakuyninqa karqan: “Kay p’unchaypi mayqenta serviq kasqaykita akllay.” Kay historiata domingopa kamachiypi yapamanta rurashaqtinku tapukuyninqa kaymi: “mayqin p’unchaytataq akllanki, arí, akllasqayki p’unchaymi mayqenta serviq kasqaykita rikuchin.” Carmelo Orqomanta ñawpaqta kinsa watayoq kуска soqta killayoq ancha ch’aki para mana kaq tiempo karqan. Domingopa kamachiy manta ñawpaqtaq achka domingopa kamachiykuna kan, ichaqa manaraqmi “sinchi hinata hunt’achisqa” kanku. Domingopa kamachiwan tupaq principioqa kaymi: llaqtapa apostasianninqa llaqtapa tukukuyninwan qatiquimi. Chaypaq ejemplonqa Constantinoqa wata 321pi domingopa kamachita churarqan, chaymanta mana unayllachu Apocalipsis pusaq ñiqi kapituloq tawa ñawpaq trompetankuna qallariqerqan Occidente Romata wata 476kama tukukuyninman apanankupaq. Constantinopa historianninqa ancha importante, imaraykuchus chaypiqa domingo p’unchayta mast’arispá hatarichiy progresivo karqan, chayllataq qanchis kaq p’unchay samana p’unchayta progresivota mich’achiywan kуска purirqan. Chay progresivo historiaqa tukukuyninman chayarqan llaqta runakuna domingo p’unchayta waqaychanankupaq kallpachasqa kaspanku, utaq samana p’unchayta waqaychasqankurayku ñak’arichisqa kanankupaq. Chayllataqmi Estados Unidos llaqtapi wiñarispá hamuq domingo kamachiykunapa tukukuyninpas. Domingo yupaychayta hunt’achiywan tupaq huk principioqa kaymi: “llaqtapa apostasianninqa llaqtapa tukukuyninwan qatiquimi.” Kay principioqa ninmi wiñarispá sinch’ariq domingo kamachiykunata hunt’achiyqa, Diospa taripayninkunatapas wiñarispá yapaykachin, manaraq Apocalipsis chunka kinsa ñiqi, chunka hukniyoq versiculopi kashan chay chiqap domingo kamachi hamuqtin. Sapa huk kamachiy churayqa tupaq kaq tukukuyninta apamunqa. Llaqtapi tiyaqkuna samana p’unchay waqaychaqkunata huchachanku chay taripaykunata apamusqankurayku, ichaqa chiqaqpiqa chaykunaqa domingo kamachiykunata wiñarispá sinch’achisqanraykum hamun. Hatun Ch’aqwaymanta huk pasajeta yaykuchirqayku, chaytaqa “Domingo Progresión” nispa suticharqani. Yapamanta huk kutita ñawiriya yuyaychaykiman. Chayqa “Profeciapa Espíritu” sutiyoq categoría ukhupi kashan.

“Diosqa qhepa p’unchaykunapi imachus ruwakunan kashan chayta qhawachirqan, paypa llaqtan wakichisqa kananpaq, hark’akuywan phiñakuywan wayra sinchi chayamunman chayman sayarinanpaq. Ñawpaqmantapuni willasqa karqanku paykuna ñawpaqninpi kaq ruwaykunamanta; mana chayraykuchu thak kaypi suyayllapi tiyaykuchwan hamuq para-wayra suyt’aspa, sonqonkuta kusichispa: Señormi paypa cheqaq kasqankunata sasachakuy p’unchaypi pakallinqa nispa. Ñuqanchikqa Señorninchikta suyaq runakuna hina kanan tiyan, ichaqa mana qella suyayllapi, aswanpas tukuy sonqowan ruwaspa, mana kuyukuq iñiyniyuq. Kunanqa mana pacha kanchu yuyayninchikta pisilla importancha kaqkunawan

hunt'achinanchikpaq. Runakuna puñusqankama, Satanásqa kallpawanmi imakunatapas churan, Señormanta llaqtan ama khuyapayakusqa nitaq cheq kayta tariychu kananpaq. Domingo p'unchaymanta kuyuyqa kunanqa tutayypi purishanña. Umalliqkunaqa cheq asuntoyta pakasqankum, chay kuyuywan huñunakukuq askha runakunapas mana kikinkuchu rikunku maymanchá ukhu mayu apashan chayta. Rimasqankunam llamp'u, hinaspa rikch'arisqanman hina cristianokunaq, ichaqa rimariyta qallarispapa dragónpa espiritunta sut'inchanka. Amenazakusqa peligrota hark'ananchikpaq atisqanchikta llapanta ruwananchikmi ruwayninchik. Runakunapa ñawpaqninpi allin rikch'aypi churakuspa mana munakuy yuyayta chinkachiya kallpachakunanchik tiyan. Chay hinaqa paykunaman chiqap tapukuyta apamunanchik tiyan, chaywan sonqo yuyaypa libertadninta mich'aq kamachikuykunaman aswan atiyiniyuq hark'akuyta churakuspa. Qellqasqa Simita mask'ananchik tiyan hinaspa ñiyninchikmanta imarayku chayna kasqanta niyta atiq kanan tiyan. Profetaqa nin: 'Mana allinkunaqa mana allinta ruwankaraqmi: hinaspa mana allinkunamanta manam mayqenpas entiendenqachu; yachaqkunaqa entiendenqaku.' Testimonies, volumen 5, 452."

Sasam kashanmi Inti p'unchay kamachiya rijsiyqa, imaraykuchus "tutayypi" ñanta rishan, hinallataq papaq kamachikuyninqa "pakasqa mana yachasqa hina" "kallpankunata kallpachashan kikillan munasqanman chayanapaq." Cheqaqmi, tutayypi Inti p'unchay kamachiya pasanankupaq rurasqankuqa pachak tawa chunka tawa waranqa runakunapa pruebanankupi chawpi asuntun kasqanta. "Mana mayqen millay runapas entiendenqachu" nisqaman hina Danielpa, Sister Whitepa nisqanman hinallataq. Danielpi "millay runakuna" nisqankunaqa Mateo-q "mana yuyayniyuq sipaskuna" nisqankunam, paykunataq Sister White Laodicea runakuna kasqankuta riqsichin. Yachaqkunaqa kunan pachaspi pasashaq imakunata entiendenqaku, aswanpas ñuqanchik muyuriq historiapa Diospa siminta qichuyta rikuchiptinpas. ¿Diospa simintachu creeniku, icha muyuriqninchikpi pasashaq imakunatachu? Ichaqa ñawpaqmantapuni willasqa karqan tukukuynin Noé paq p'unchayninkuna hina kananta.

Kay pachapi, waqlliywan hunt'a, Diosta mana yupaychaq kusikuywan hunt'a, puñusqa kachkan, aycha munaypi allinchasqa hina puñusqa. Runakuna Señorpa hamuyninta karuman churanku. Willakuqkunapa yuyachisqankunamanta asinku. Hatunchakuq rimayta rimanku: "Llapa imakuna qallariymanta hina kachkanraqmi." "Qaya p'unchaw kay p'unchaw hina kanqa, aswan achka qhapaqyasapas." 2 Pedro 3:4; Isaías 56:12. Kusikuy munayman aswan ukhuman yaykusun. Ichaqa Cristom nin: "Qhawariy, suwa hina hamuni." Apocalipsis 16:15. Pacha kay pachapi qhawaq runakuna p'enqaychaspa tapukushanku: "Maypitaq Hamuyninpa prometesqan kachkan?" nispa, chaypachallataq señalkuna hunt'akuchkan. "Thak kay, allin kay" nispa qapariqtinkum, qonqayllam chinkachiy hamun. P'enqachaqa, cheqaq kayta mana chaskiq, atreviyuq tukusqaña kaptin; qolqeta mirachiq imaymana llamk'ayninkunapa sapa p'unchaw ruraynin kamachisqa suyupi purichisqa kaptin mana principio nisqaman qhawarispa; yachaq wayna tukuy imakunamanta yachayta munaspa Bibliamantan ichaqa mana, Cristom suwa hina hamun.

"Llapallan kay pachapi kaqkuna ch'aqwaypi kachkan. Pacha tiempospa señalkunaqa mancharinapaqmi. Hamuq ruwaykunapa llanthunkuta ñawpaqtaña wikch'uykunku. Diospa Espíritu-ninmi allp'amanta anchurikushaq, chaymantaqmi llaqikuna qati-qatin hamun lamarpi hinallataq hallp'api. Kanchu wayrakuna sinchi ch'aqwaywan, pachakuykuna, ninakuna, unu

lloqsimuykuna, wañuchiycuna tukuy rikch'ayninpi. Pitaq ñawpaq pacha imata ruwananta leeyita atinman? Maypitaq seguridad kachkan? Mana imapipas atiyqa kanchu runapaq utaq kay pachapaq kaqkunapi. Utqayllam runakuna akllasqanku estandarte uraman churakuykuchkan. Mana samaspa suyakuchkan hinaspa qhawachkanku pusasqankupa kuyuriyninkunata. Wakinkunaqa suyakuchkan, qhawachkan, llamk'achkanpas Señorninchikpa rikhurimuyninta. Huk clase runakunaqa huk ñawpaq hatun apostatapa kamachikuynin uramanmi siq'ichkanku. Pisillam sonqowan almanwan inñinku ñawpaqta ayqenapaq ukhu pacha kasqanta hinaspa atipanakunapaq hanaq pacha kasqanta.”

“Llakikuyqa pisiy-pisiyllam ñuqanchikman hamushan. Intiqa hanaq pachapi k'anchan, sapa p'unchay ruwasqan muyuriyninta purichispa, hanaq pachakunapas Diosta yupaychanku hatun kayninta willakuspa. Runakunaqa manaraq saquespa mikhunku, upyanku, tarpunku, wasichakunku, casarakunku, warmita qosqanku. Qhatuqkunaqa manaraq saquespa rantinku hinaspa munachinku. Runakunaqa hukninwan huknin tinkunakuspa tanqanakunku, aswan hanaq tiyana mask'aspa. Kusikuyta munasqakunaqa manaraq saquespa teatrokunaman, caballo phawachiynunaman, pukllay wasikunaman ñit'isqa hamunku. Aswan hatun kusikuymi llapanpi kallpan; ichaqa gracia pacha tukukuynin horanqa utqayman wichq'akushanña, sapankamapa kaqninpas wiñaypaq kamachisqa kananpaqña kashan. Satanásqa rikunmi p'unchaynin pisillaña kasqanta. Llapa yanapakuqninkunatan llamk'achirqan runakuna pantachisqa, uma chinkachisqa, ocupasqa, hinaspa musphachisqa kananpaq, gracia pacha tukukuyninkama, khuyapayakuy punkupas wiñaypaq wichq'asqa kananpaq.”

Siglokunawanmi p'unchaykuna pasasqan qhipamanmi ñoqanchisman chayamun Señorninchispa Olivos Orqomanta willakuynin rimaykuna: “Qankunamanta allinta qhawakuychis, ama hayk'aqpas sonqoykichis huntasqa kananpaq mikhuyta mana kamachikuywan, machasqa kaywan, kay kawsaypa llakikuyninkunawan, chay p'unchaypas mana yuyasqaykichispi qankunaman chayamunanpaq.” “Chayrayku rikch'arisqa qhawaychis, sapa kuti mañakuychis, llapa chay hamuqkuna imakunamanta qispinaykichispaq hinallataq Runapa Churinpa ñawpaqenpi sayanaykichispaq allinchasqa yupasqa kanaykichispaq.” Desire of Ages, 635, 636.

Isaías qhelqepi iskay chunka kinsayuppi, Zidonqa Estados Unidosmi, Tiroqa papadumi. Tirowan Zidónwanqa ñawpaq pacha Fenicia llaqtakuna kawsasqa, huk pacha kaqkuna karqan, Mediterráneo lamar qochapa patanpi churakusqa. Paykunaqa lamar ñanpi rantikuywan, qhapaq kaywan, ñawpaq pachapi atiywanpas reqsichisqa karqan. Chay pasajepi, Zidónpa “rantikuqkuna” Tarshista yapamanta hunt'achirqan. Zidónpa rantikuqkunaqa “Sihorpa muhuyninta” apachirqan, chayqa “mayuypa pallayninmi,” hinallataq “mayuymanta” rurunmi, chaymi “paypa chanin qullqin” kan, payqa “llapa nacionkunapa qhatuynin” kasqanrayku. Llapa profetakunam kay pachapa tukukuyninmanta rimanku, chay hinaqa, kay pachapa tukukuyninpi ¿pitaq nacionkunapa qhatuynin? Estados Unidosmi.

Sihorqa Egipto llaqtapi mayum (ichaqa Nilo mayu patalla pampapi) kasqanrayku, kayqa kay pachapa qhapaq kayninta rikuchinapaq apaykachkan, imaraykuchus Egiptoqa kay pacha kashan. Sidonpa “virgen ususin”qa Estados Unidospa qhipa mirayninta rikuchin, payqa ñak'arichisqa kashan domingo kamachiywan kуска hamuq soldadokunapa kamachikuyninrayku, hinallataq

chaymanta chaylla qatipaq nacional thuñiypa. Chay Sidonpa virgenkunaqa Tirota tapuywan piñapayasqa kanku, nispa: “¿kaychu kusiqa llaqtayki” (reino) Estados Unidos kusikusqa? “¿Kaychu chay reino “ñawpa p’unchaykunamanta ñawpaq kayniyoq,” mayqinmanta pasajeman hina Nimrod sayarichisqa karqan, unu pachakutiy qhipallata?

Diosmi kamachisqa hinaspa “munasqa” “Tiro, coronayuq llaqtata” castigananpaq. Papakunaq kamachikuyninman chayasqa castiguqa kay pachapi qollqe rurayninpa urmayninwanmi kanan, imaraykuchus “Señormi qosqa” “kamachita” “Sidon” contra, “rantikuy llaqta” contra, (Estados Unidos.) Paypa kamachin “sinchi sayanakunata thuñichinapaq,” icha Estados Unidospa qollqe rurayninta, sábado kamachimi, imaraykuchus nacional apostasiam qatinqninpi nacional thuñi hamun.

Papadoq castigasqanqa qallarín tukuy pachap qullqip kaynin urmaqtin, Estados Unidospa qullqi kaynin tuñisqa kasqanman kutichiywan. Sidonqa huk “wasi”yuqmi, qullqi kayninwan tinkisqa; chaymi qullqip kamasqa ruwanata rikuchin, chayqa tuñisqanmi, manaña yaykuy atisqaykirayku. Manaña chay “wasimanta” inversiones nitaq ganancias kanñachu, imaraykuchus tuñisqanmi. Chay tuñiypa domingo ley patapi pasakun, domingo ley manaraq chayamuchkaptinpas ñawpaqmantaraqmi astawan wichariq juicios kanña. Urmay chayamuspaqa, papadoqa, USA merchant princesnintin, honorable traffickersnintin, ships of Tarshishwanpas, “waqaychayta” ruwanku.

“Tarshis” sutiyoq kay qillqapi rikurimun ñawpaq pacha qhapaq kaywan tinkisqa, hinallataq Bibliapi Tarshispa buqunkunaqa qullqipa kallpanmanta aswan hatun unanchanmi.

Reypa barkonkunaqa Hurampa yanapakuqninkunawan kуска Tarshisman rirqanku; sapa kimsa wata huk kutillam Tarshispa barkonkuna hamuq karqanku qurita, qullqita, marfilita, kusillukunata, pavo realkunatapas apamuspa. Chayhinam rey Salomónqa kay pachapi llapa reykunamanta aswan qapaq kaypi, yachaypipas aswan ñawpaqman purirqan. 2 Crónicas 9:21, 22.

Barcokunaqa qhapaq kayta rikuchinku, hinaspa Tarsisqa Bibliamanta willakuykunapi ñawpaq qhapaq barcomi. Tarsispa qhipa miraynin, “ususin” Tarsismanta nisqawan rikuchisqa, kayhinata nisqa kachkan: “mayuy hina hallp'aykipi pasay”; hinaspan tarin hallp'anqa “manaña kallpayuqñachu” kasqanta, hinaspa manañam Tiro suyuqa raymiyninmanta kusikuyta atinkichu. Paykuna maskhasqanku kallpaqa Sidonpa ñawpa qhapaq kayninmi karqan, ichaqa chinkasqaña karqan, lamarqa rimarisqanrayku, “ñispan, mana wachakunichu, manataq wawakunata paqarichinichu, manataq wayna runakunata wiñachinichu, manataq sipaskunatapas wiñachinichu”; chayhinapin reqsichin lamarpa qhipa mirayninta, kaymi kay pachapi llapa llaqtakunapa runankuna, pacha qhapaq kaypa tukukuyninmanta waqashaqkuna; chay pachapin kay pachapi runakuna rikch'akunku kay allpapa historianta qhipa miray kasqankuta, hinaspa wiñay kawsaypaq wakichikuyqa ñañam qhiparunña.

“Qullqiqa ancha utqaylla, may chhika qollqen kasqanmanta pisiyapunqa, wiñay pacha rikch'ayninkunap cheqaq kaynin runapa musyananman kicharikusqa hina.” Evangelism, 62.

Chay iskay “willakuykuna” utaq mensajekunam kanku, mayqenkunachus chay pasajepi llapanta nanachinku. Ñawpaq “willakuyqa” Egiptomantañam, iskay kaq “willakuytaq” Tiromantam. Egiptomanta willakuyqa ñawpaq pacha rimaypin kachkan, Isaíasqa ninmi: “imaynachus Egiptomanta willakuyta uyarirqanku hina”; chaywanmi rikuchin Diosqa imatapas Egiptowan rurasqanta, manaraq Sidonta (EE. UU.) chinkachishaspan. Diospa Egiptowan rurasqanmi, chayqa Egiptomanta “willakuytapas” rikuchin: Diosqa Egiptota chinkachirqan, aklakusqa llaqtawan ñawpaq kuti tratopi yaykusqanwan tupachispa. Iskay willakuykunaqa kikillan “willakuy” kanku. Egiptomanta willakuyqa qallariymi, Tiromanta willakuytaq tukukuymi. Alfa y Omegaqa, qhepa p’unchaykunapi pachak tawa chunka tawa waranqa runakunawan tratota, chay yachaypa qallariy historiata apaykachaspa rikuchirqan. Egiptomanta “willakuyqa” Puka Lamar qespichisqam, maypichus Faraonqa soldadonkunantin chinkachisqa karqan; chaymi Diospa llaqtanpa qhepa qespichisqanta nisqayachin, chay “willakuy”wan rikuchisqa, mayqenchus “Tiropa qepipi llaa apay” nisqa kachkan.

Bibliapi rikuchisqa atiyin, Tarshispa barcokunata waqllichiq, Islammi. Islampa yachayninmanta qhepamanmi rimarisun, chayrayku qhepallataqmi aswan hunt’asqata chaymanta willarisun. Kay pasajepi “Chittim” nisqawanmi rikuchisqa kachkan, ñawpaq simipi Chipre sutiyuqta niq; pasajetaq nin, Sidonpa hinaspa Tiro pa waqllichisqanqa “Chittim”manta sut’inchasqa kasqanta. Islampa simbolonqa Biblia profeciapi Estados Unidospa waqllichisqanmantapash huk ancha sutinchasqa rikuchiya hap’in.

Isaías qillqasqan libropi rimarisqa p’unchaykunata watakunatapas qatiyqa ancha importanmi, imaraykuchus sapa kuti qatiq pasajeq profetikusan tiemponta reqsichinku. Isaías iskay chunka kimsayoq kaqqa qatin “burden” nisqata valle de visiónmanta, iskay chunka iskayniyoq capítulo-pi; chaymanta ñawpaqtaqa iskay chunka hukniyoq capítuloqa kimsa “burdens” nisqayuqmi, hinaspa kimsa llapallanpas Islamta reqsichinku. Chay capítulo-man ñawpaqta, iskay chunka capítuloq huk versículonpi, profetikusqa historiapa churasqan kawsan, maypichus qatiq capítuloskunapi qatiq ñak’ariy profecías nisqakuna reqsichisqa kachkanku.

Ashdodman Tartan hamusqa watapi, Asiriapa rey Sargon payta kachamushqan watapi, Ashdodpa contran maqanakuspa haptiptin. Isaías 20:1.

“Tartán” nisqaqa sutichá kasqanman hina kananman, ichaqa aswan riqsichisqa hina huk soldado umalliqpa título ninqa. Tartán hamurqa Asdodman, Egiptopi huk llaqtaman, hinaspa chayta hap’irqa chay pacha historiapi, maypachachus asiriosqa pachamamanta astawan astawan kamachiyta qallarisharqanku. Asiriaqa Babiloniata rikch’achirqan. Asiriawan Babiloniawan ishkayninkuqa norte llaqtamanta hamuq qhapaq suyokuna karqanku, “leones” nisqawan reqsisqa qhapaq suyokuna, paykunaqa Diospa ovejankunata “ch’iqichirqanku”, hinaspa iskayninku kikin muchuyta chaskinku. Asiriaqa ñawpaq kaq karqa; Babiloniaqa qhipa kaq karqa.

Israelqa ch’iqikachisqa ovejahinam; leonkunam qarqorqan: ñawpaqta Asiriapa reyninmi mikhurqan; qhipataq kay Nabucodonosor, Babiloniapa reynin, tullunkunatam p’akirqan. Chayrayku ejércitokunapa Señor Diosnin, Israelpa Diosnin, kayhinata nin: Qhawariy, Babiloniapa reyninta, hallp’antintaq ñak’arichisaq, imaynachus Asiriapa reyninta ñak’arichirqani hina. Jeremías 50:17, 18.

Profeciap hinaqa iskayninku “hatunchakuq Asirio” kanku.

“Senakerib, hatun asirio runa, Diosman k’amispa hinaspa Diospa sutinta millayta rimarispas, Israelta chinkachiywan manchachiptin, ‘chay tutaqa pasaraqmi, Señorpa angelnin llusqispa, asiriokunapa campamentonpi pachak pusaq chunka pichqa waranqa runakunata wañuchirqa.’ Chay soldadokunamantaqa ‘llapan kallpasapa sinchi qhari runakuna, umalliqkuna, capitankunapas kuchusqa karqanku,’ Senakeribpa ejercitonmanta. ‘Chaymi payqa uyanta p’enqaywan junt’asqa kikin llaqtanman kutirqa.’ [2 Reyes 19:35; 2 Crónicas 32:21.] El Gran Conflicto, 512.”

Watataqa “Tartán Asdodman hamusqa” hinaspa “hap’isqa”, chayqa papal atiyiniyoqpa kay pachata ñawpaqman purispa atipayasqanta rikuchin, imaynachus Daniel chunka hukniyuq qillqapa qhepa suqta versículonkunapi qhawachisqa kashan. Domingo kamachiy ñak’ariy historiankuna, mayqinchus tapuykuy taripaypa “qhepa punchawninkuna” kanku, hinaspa chiqallam ejecutiva taripayman pusaykun, (qanchis qhepa plaganakaman), chaymi histórico nisqa contexto kashan mayqintachus “wata” sutichasqa, imaynapis Tartán Asdodman hamusqa. Chay historia contexto churakusqa kaptinmi, Isaías kimsa wañuy willakuykunata Islammanta qon, hukta Laodicea Adventismomanta, hinaspa chaymanta Tiroq llasakuynta. Chunka tawanniyuq qillqa huk clásico ejemplom kashan qanchis qhepa plaganakunaq, chaymanta qatinqin chunka pichqayuq qillqapi Diospa llaqtanpa tukuyqa qispichikuynin rikuchisqa, maypichus Diospa llaqtan jatun ñak’ariy pachapi huk ancha reqsisqa rimayta nisqankuta tarinchik.

Chay p’unchaypi nispas rimakunqa: Qhawariychis, kaymi Diosninchis; payta suyasqanchis, paymi salvawasun. Kaymi Señor; payta suyasqanchis, kusikusaqku, salvacionninpi anchata kusikusaqku. Isaías 25:9.

Pachak tawa chunka tawa waranqa runakunaqa yachaq sipaskunam, Señorinkuta suyasqaku kasarakuymán hamunankama, payqa qhiparaykuspapas chunka sipaskunamanta willakuymán hina. Manam Laodicea runakunañachu kanku, aswanqa Filadelfia runakunan kanku. Kay kamaqa kay qillqaqa contexto nisqanta churaykuchkarqa.

1798 watapi, Napoleónqa papata prisionerota apakurqa; chaywanmi Apocalipsis chunka kimsayuyman hina, pacha tukukuypi hampikunanpaq kaq wañuchiq k’irita qusqa. Chay pachaqa Estados Unidosmi Bibliapi profeciapa suqta kaq qhapaq suyuyninman churakurqa, Daniel iskay, qanchis, pusaq, chunka hukniyuqpi, hinallataq Apocalipsis chunka iskayniyuq, chunka kimsayuy, chunka suqtayuq, chunka qanchisniyuq, chunka pusaqniyuqpi nisqanman hina. Chay p’unchawmanta pachaqa, Estados Unidospa Republicano waqranpas, Protestante waqranpas (Adventismo) papakuy ima kasqanta qonqarqunku. 1798 wataqa huk ñiqin watanmi karqa mayqenpi pacha puchuq llaqtakuna Estados Unidosta suyu sapallan kamachikuq llaqtata hina riqsirqanku, hinallataqmi chay wataqa ñawpaq angelpa willakuynin historiapi chayamurqa.

Chay pacha, huk Protestantepa “mottun” karqa: “Biblia, Bibliamalla.” Protestantekuna kikinkuta reqsiechikunku Bibliamalla qhawariqkuna hina; chaymanta, iskay ñiqin angelpa chayamunankama Adventismo paykunapa llasqankuta hap’iqtin, chay “mottuta” chaskirqaku, hinaspataq “libropa runakuna” sutichasqa karqaku. Paykunaman, William Millerpa ministerionninmanta, huk

kamachikuykuna qoykusqa karqa; allinta apaykachaptinkuqa, Bibliata kicharinman llapa uyariyta munakunaq yuyayninkuman. Millerpa Profeciata Yachaqaypaq Interpretación Kamachikuyninkunaqa chaymi inspiracion niwanchik yachakunanpaq, sichus kimsay ñiqin angelpa mensajen qunanchikpaq.

Cristoqa nirqan: “Pipas qhepaayta hamuyta munan chayqa, kikinta ñegachun, cruzninta oqarispas qatichun.” Huk kutitapas nirqanmi: “Noqaqa kay pachaqa k’anchaynin kani; pipas noqata qatiwaqqa, mana tutayaypi purinqachu.” Cheqaq kaypa k’anchayninpa ruphaq mechero hinam llusqishan, hinallataq k’anchayta munakuqkunaqa mana tutayaypi purinqachu. Paykunaqa Qelqakunata allinta yachaqayman yachakunku, cheqaqmanta yachanankupa cheqaq Micheqpa siminta uyarisqankuta, mana huk ajenopa simintachu.

“Kimkuna kinsa kachkanku kinsa willakuyta qhawaykuchkanku kinsa kachkan kimsa kaq angelpa willakuyninta, chaykunaqa Qillqasqa Qhelqekunata maskhashanku chaylla ñanpi tayta Miller hap’irqan hina. Uchuy libropi, sutiyoq *Views of the Prophecies and Prophetic Chronology*, Tayta Miller kay qhapaq, yuyaysapa, hinallataq ancha importante kamachikuykunata qowan Bibliata yachaypaq chaymanta sut’inchaypaq:

“1. Sapa simipas rimaypas allin tiyanan kanman Bibliapi qhawachisqa yachachikuywan tupaqlapi; 2. Llapan Qillqasqa Simiqa nisqasqa kananpaqmi, chaymanta allin kallpachakuywan hinaspa yachayman churakuywan intindisqa kayta atin; 3. Qillqasqa Simipi ima revelasqa kasqapas mana pakasqachu kanqa, mana iskayrayaspa iñiypi mañakuqkunamantaqa; 4. Yachachikuyta intindinaykipaqa, yachayta munasqayki tema-manta llapan qillqakunata huñuy, chaymanta sapa simita allin kallpachayninman churaspa; hinaspa teoría-niykita mana ima chikanyachayniyuqta ruraspa atinki chayqa, mana pantasqachu kanki; 5. Qillqasqa Simiqa kkillanmantam sut’ichakuynin kanan, imaraykuchus payqa kikimpa kamachikuyninmi. Sichus huk yachachiqman atiykuspa paywan sut’ichachiwanaypaq suyayman, paytaq niynin ima ninanta watukuspa, utaq sectario credo-ninrayku chayna kanan munaspa, utaq yachaysapa hina reqsisqa kayta munaspa sut’ichanman chayqa, chay watukuynin, munaynin, credo-nin, utaq yachaysapan kaymi kamachikuyni kanman, manataq Bibliachu.”

“Kay patakunaqa kay kamachikuykunamanta huk chikanmi; hinallataq, Bibliata yachakuspanchikqa llapanchikmi allinta rurarisunchik chay nisqa kamachiynkunata kasuspanchik.

Cheqaq iñiyqa Qillqasqa Diospa Siminpi sayarishqanmi; ichaqa Supayqa achka imaymana yachayninkunawanmi Qillqasqata q’ewichin, pantayta yaykuchinpaq, chayrayku ancha allinta qhawasqa kanan tiyan cheqaqtapuni yachanapaq imatachus chiqaqmantapuni yachachin. Kay pachapi hatun llullakuyninkunamanta hukninmi ancha achkata musyayman qhawariy, hinallata cheqap sonqoyoq kasqanta nispa Diospa Siminpa sut’i rimariyninkunata mana kasukuy, imaraykuchus chay simiqa mana tupanchu runapa musyayninwan. Achka runaqa mana kanchu iñiyninpaq sayariqnin, aswanmi sonqopa kuyuriynillanpi hap’ipakunku. Paykunapa religionninpa kuskakuypi, sonqopa kallpachakuyninpi kasqanmi; chay tukukuptinqa, iñiyninpa chinkapunmi. Musyayqa ichaqa qarwapa t’oqon hinam kanman, ichaqa Diospa Simiqa trigom. Hinaspa profetaqa nin: “¿Imataq t’oqopa trigowan?”

“Manamiqpas juchachasqa kanqachu mana uyarisqanrayku k’anchayta, yachaytapas mana hayk’aqniyoq kasqankumanta, nitaq haypayta atisqankumanta. Ichaqa achkakunaqa mana munanku kasukuyta cheqaq kayman, Cristo-pa kachaqninkuna rikuchisqanmanta, kay pachapa kamachiy-nisqanman hina puriyta munasqankurayku; chaymanta chay cheqaq kay, hamuspa yuyayninkuman chayasqa, sonqopi k’anchasqa k’anchayqa, Taripanakuy p’unchaypi paykunata huchachanqa. Kay qhipa p’unchaykunapiqa tukuy wiñay p’unchaykunataq k’anchamusqa huñusqa k’anchayta charinchik, chayman hina tupusqa umallikusqa kasun. Santu kay ñanqa mana kay pachawan kuskachasqa pampapiñachu; hatarichisqa ñanmi. Sichus kay ñanpi purisun, sichus Señor-pa kamachikuyninkunaq ñanninta kallpaspa purisun, tariwasunchikmi ‘allin runaq ñanninqa k’anchariq k’anchay hinam, aswan-aswan k’anchaspa hunt’asqa p’unchaykama chayasqa.” Review and Herald, November 25, 1884.

Astawanmi aswan sut’ita ñawiriyta atinki William Millerpa kamachinkunamanta, “William Miller” sutiyuq qillqapi, “Llavekunas Proféticas” nisqa t’aqa ukhupi.

“Bibliam yachayninchispiqa llapanchik allinta rurasqaku uyarispa ‘Tayta Millerpa’ sut’inchay kamachikuykunapi willasqa profeciakunata sut’inta hamut’anapa kamachikunata.”

Protestantismopa waqranman qusqam karqa chay hatun qullqi qillqaqa, kaymi Bibliata sutichanchik; hinallataq qusqam karqa chaypi kaq kamachikuykunata waqaychananpaq hinaspa ñawpaqman apananpaq kamachiy; hinaspa Protestantismopa waqranmanpas qusqam karqa huk kamachikuykuna huñu, chay hatun qullqi qillqakunapa nisqanta hinaspa munayninta allinmanta rak’inanpaq.

Republicanismopa waqranman qusqasqa karqan huk sagrado qillqa, chaytan sutichanchik Constitución nisqawan; hinallataq qusqasqa karqan chaypi kaq principioskunata waqaychananpaq, hark’ananpaq, hinaspa ñawpaqman purichinanpaq kamachiyta. Republicanismopa waqranmanqa hinallataq qusqasqa karqan huk kamachikuykuna allinmanta t’aqananpaq chay sagrado qillqakunaq nisqanman hinallataq munasqanman. Constitución allinmanta t’aqananpaq qusqasqa kamachikuykunaqa Bill of Rights nisqanmi, chaymi chay Constituciónpa aswan hatun munayninta waqaychan Bill of Rightspa ñawpaq kamachikuyninkunapi. Bill of Rightspi qillqasqa First Amendment nisqanqa religiónpa, expresiónpa, rimaypa, hinaspa prensapa libertadninmi.

“Congresomanqa manam ima kamachiytapas rurankachu huk religión nisqapa sayariyninmanta, nitaq chaypa libre ruwaynin hark’aypaq; nitaq rimay libertadta, nitaq prentaq libertadninta pisiyachinampaq; nitaq llaqtapa runakunapa hawka tantakuy derecho-ninta, hinallataq Gobiernoman mañakuyta llakikuyninkunamanta allichasqa kananpaq.” U.S. Constitution, amend. I

Ley dominicalqa huk Constituciónpa ñawpaq kaq arreglonninman kichasqa maqanakuyumi, mayqinchus religionpa libertadninta garantizachkan; chayqa ley dominicalpi chinkachisqanmi, chayhinataqmi Constituciónpa tukukuyninta señalan, Estados Unidospa tukukuyninta, Bibliaq profecíanpi soqta kaq reino hina, hinaspa qallariyninta qatikachaypa, chay pachapi kinsa kaq angelpa willakuyninta hatun qapariywan willakuchkaqkunapa contra. Kinsa kaq angelpa hatun qapariyninta willakuchkaqkuna, hinaspa ñawpaq Enmiendapa hinaspa Constituciónpa chinkachisqa kayninta contra protestachkaqkunaqa qatikachasqañam kanku chaykuna rayku,

mayqenkunachus sagrado kamachikunata sayachiyta hinaspa hunt'achiyta ruwanakunayuq karqanku, mayqenkunachus sagrado qillqaq documentota, paykuna amparanankupaq churakusqa kasqankuta, amachan. Kayqa huk rikuchiymi allinta unanchaypaq hinaspa rurayman churaypaq iskay waqra-yuq, cordero-hina allpa animalpa paralelo historiankunata. Constituciónpa hatarichiq Taytakunaqa Tayta Millerwan parallelonmi kanku. Millerpaq "Tayta" nisqa sutichaqa huk pushaqta reqsichinapaqmi apakusan, manam papaq sacerdotenpaqchu. Bibliam runakunata "tayta" nispa sutichayta hark'an, espirituymanta pushaqkuna kasqankuta niqkunata. Milleritakunaqa taytankumanta sutichasqam kanku, imaynan achka kuti kasqanmanta hina. Kay t'aqwiyninta mana reparayqa, Elíaspa mensajen ima ninanta wakin parteta chinkachiytaqmi, maypachachus taytakunapa sonqonkuna wawakunaman tikraykun, hinaspa chaymanta kutichikuytaq.

Iskay chunka kimsaqniyuq Isaiaspi, Estados Unidosqa Bibliapi profecía nisqapa soqta kaq qhapaq suyu kan, hinaspataq chay hinallataqmi qhipan, Constituciónninta kutirichinankama, utqayman hamuq domingo ley nisqapi. Soqta kaq qhapaq suyuqa qanchis chunka watakuna proféticos nisqakunata kamachin, chaykunapa huk qhapaqpa p'unchayninkuna kanku. Qanchis chunka watakunata kamachiq qhapaq suyuqa Babilonia karqan. Chay qanchis chunka watakunapi, estado nisqapa waqranninqa gobierno de Babilonia karqan, iglesiapa waqrannintaq caldeos karqanku. Daniel, Sadrac, Mesac hinaspa Abed-negoqa pachak tawa chunka tawa waranqa runakunata rikuchinku. Iskay waqrakunapas, Diospa llaqtanpas, Danielpa testimoniopim rikuchisqa kanku. Babiloniapi qanchis chunka wata prisionerismoqa huk qhapaqpa p'unchayninmi karqan, chaytaq Isaiasqa llamk'achin, Estados Unidospa historia profética nisqawan Adventismoq historianta reqsinapaq, 1798 watamanta domingo ley kama.

Estados Unidospa iskay waqranpa sapaq profetika historianta riqsispa, tukukuynintawan gallariyninta yuyayman churayta saqinchis, iskay waqra testigokunawan huk waqrapa kawsayninta riqsichinapaq. Tukuy waqrakunaqa kikin karqanku. Danielpiqa waqrakuna karqanku, wakinkuna p'akirqa, chay p'akisqa waqramantataq huk waqrakuna wiñarirqan. Danielpi wakin waqrakunaqa manam hukninwan hukninpas sayayninpi kikinchu karqanku, hukninqa hukninmanta qhipata rikurimurqan. Manam chaynachu Estados Unidospa iskay waqrakunawanqa. Chay iskay waqrakunaqa kikin historianta purichispa hukninwan huknin tinkunku, chaynatataq kikin señalkunata ruwanku, ichaqa ruwasqankupi hukmanta hukmanta kasqankurayku sapanchayuq kanku. Chay historiapi wak caveatkunapaq, allinta unanchanapaq, ancha importanmi.

Adventismop gallariyninpiqa, Filadelfia iglesiata rikuchisqa profétic historiapiq huk tikray karqa, Laodicea iglesiaman chayaspa. Chayrayku, tukuyninpiqa, Laodiceapa profétic historiantaq huk tikray kanan. Jesucristopa Apocalipsisninmi kay yachaypa k'anchayninta hap'in, hinaspataq kay p'unchaykunapi kicharisqa kasqanman hukninmi.

Hinaspata qanchis chunka watakuna tukukuptinmi papaqa "takinga", chay "qunqasqa" "wachuq warmi"pas yuyarisqa kananpaq. Payqa Domingo p'unchaw kamachikuypi "yuyarisqa" kachkan, maypichus sasachakuyqa inti yupaychaymanta, utaq Diospa kamachikuynin runakunata "yuyarinankupaq" willasqan p'unchawpa yupaychayninmanta.

Kay qillqapiqa riqsichirqanchikmi Babiloniapa qanchis chunka watayuq kamachikuyninpa historianta, chayqa rikuchkanmi Estados Unidospa historianta 1798 watamanta Domingo p'unchay kamachikuykama. Ñawpaq qillqapi, hinallataq achka kuti Habacucpa Tablankunapi, riqsichirqanchikmi Egiptopi prësu kaypas, chaymanta qispisqa kaypas, hinallataq rikuchkan Estados Unidospa historianta hinallataq Diospa llaqtanta. Chay tawa historiakuna—Babilonia, Egipto, Adventismo, Estados Unidos—manan sapallankuchu kay lineakunaman apamunanpaq; ichaqa ñawpaq rimariy kamachiyta chay tawa lineakunaman churaptinchikqa, anchataq admirakuy hinan. Kay qillqata tukuchisqa huk sapa, pisillataq, rikuchinawan imatachus niniyta munani chaywan; hinallataq imatataq ñawpaqman apayta munani, qhepa p'unchaypi Isaías ishkey chunka kinsayuq historiata astawan rimaripa.

Babiloniapa historianninpa qallariyninpi huk kutirikuq reywanmi kashan, tukukuyninpiqa huk mana allin reywanmi. Manan imapas kanchu Biden kasqanpas utaq Trump kasqanpas, Danielpa libronqa yachachinmi Diosllam kamachikunata sayachispa, uraykachispaqa qechun. Imatam ichaqa allinta yachayta atisun, domingo p'unchay kamachikuy tiempopi Democratapas utaq Republicanapas umalliq kanqa mana allin umalliqmi. Nabucodonosorqa Babiloniam karqa; paymi Babiloniapa tiranonnin karqa, kimsan allin qhariykunata ninaman wikch'uyta munaspa. Ichaqa qhepamanqa Danielpa Diosninmanmi kutirikurqa. Manam chaynachu qhipa umalliq Belsasarwanqa. Payqa huk mana allin reymi karqa. Profeciapi Estados Unidosqa huk ovejawan hinaqmi qallarín, Cristoq simbolonnin kaspá, runakuna rayku sacrificiosninpa señalan kaspá. Tukukuyninpiqa Estados Unidosqa dragón hinañam rimarinqa. Kay historiapa siq'inpi Cristo manta Satanásman tikrakuyqa Nabucodonosorwan Belsasarwan ima sasachakuy kasqanwanmi rikuchisqa.

“Belsasarqa achka kutikuna qospasqa karqan Diospa munayninta reqsinanpaq hinaspa ruwanampaq. Payqa rikurqan awelun Nabucodonosor runakunapa ukhupita qarqosqa kasqanta. Rikullarqataqmi hatunchakuq qhapaq rey maypi kusikurqan chay yuyayniyoq kaynin qoqninmanta qechusqa kasqanta. Rikullarqataqmi rey suyunmanta qarqosqa kasqanta, chakrapí uywakunapa masinman tukusqa kasqanta. Ichaqa Belsasarpa pukllaykunata munakuyninwan hinaspa kikin hatunchakuyninwanmi chinkachirqan mana hayk'aq qonqanampaq kaq yachachikuykunata; hinaspataq huchakunata ruwarqan Nabucodonosorpa hawanpi reqsisqa juiciokunata apamuqkunawan sutinchakusqata. Qespichisqa munakuyninwan qosqa askha oportunidadkunata usuchirqan, cheqaq kaywan reqsinakunanpaq makimpi kaq oportunidadkunata mana allinpaq hap'ispa. ‘¿Imatataq ruwanay tiyan qespichisqa kanaypaq?’ nisqa tapuyqa, hatun mana yuyayniyoq reypaqqa mana imapaq hina saquesqa karqan.” Bible Echo, April 25, 1898.

Qhawariychik, mana allin runa Belshazarqa upa qhapaq karqan. Payqa taytan Nabucodonosor hinallataq chay kikin taripayta muchurqan, iskaynin taripaykunapa Levítico iskay chunka suqtayuqpi “qanchis pacha” nisqawan rikuchisqa kasqanrayku. Nabucodonosorqa chakra pampakunapi uywa hina kawsarqan iskay waranqa pisqa pachak iskay chunka p'unchaykunata, chayqa qanchis bíblico watakuna kasqanrayku; hinaspa churin Belshasarpa taripayninmi pirqapi qillqasqa kasqan, chaypas iskay waranqa pisqa pachak iskay chunka nisqata rikuchin. Sapanmi kaypi karqan: Nabucodonosorpa contranpi taripayqa payta tikrarachirqan hinaspa yachaq

qhapaqman tukuchirqa; ichaqa Belshazarpa taripayninqa upa qhapaqpa hawanpi karqa.

“Babiloniapa qhepa kamachiqninman, imaynachus unay ñawpaq kaqninman hina rikch’ayninpi, chayamusqa karqa Diospa Qhawaqninpa rimaynin: ‘Qanmanmi, rey,... nisuusqa kachkan; qanmantaqa qhapaqsuyqa qichusqañam.’ Daniel 4:31.” Profetas y Reyes, 533.

Qhipapi qillqasqa qhepa umalliqaqqa ñawpaq kaq enmienda kashan, chaymi iglesiawan estadowan t’aqanakuyqa “pirqa” nirqanta reqsichin, ichaqa qhipa mana yuyayniyuq reyqa mana chayta entiendenchu. Levítico iskay chunka suqtayoc t’aqapi kaq “qanchis kuti” nisqaqa “llaqtapa runakunapa chinkachisqa ch’iqichisqa kayninta” rikuchin, chaytaqa Inti p’unchaw kamachiypi hanaq ch’inchasqa llaqtakunamanta reymi hunt’achin. Chay ch’iqichisqa kayqa Inti p’unchaw kamachiy qhepanta hamuq nacional thuñiy kashan. Suqta kaq naciónqa qonqarqanmi paykunapa qallariy taytakunapa yachachikuyninkuta, paykunaqa Constitución-ta qillqarqanku ama waqlli q iglesia-manta sapaqllachu, aswanpas chay waqlli warmiwan puñusqa tiránico Europa reykunamantapas waqaychanapaq. Qallariy taytakunaqa papado-ta hinallataq Europa reykunatapas mana chaskiqkunata rikuchinku, imaraykuchus paykunaqa kikinkupa kawsayninmanta yacharqanku papal tutayaypa waranqa iskay pachak suqta chunka watayuq ch’iqichisqa kaymanta llusqsimuspa, chay hina tiraniamanta amachakuykunaqa musuq Constitución-ninkupa chawpi sunqun kananpaq kasqanta. Yachaysapa taytakuna karqanku, cordero-hina karqanku, ichaqa manam chayhinachu qhipa taytawanqa, payqa dragón-hina rimarinqa. Taytakunaqa huk ch’iqichisqa kaymanta llusqirqanku, churinmi ichaqa huk ch’iqichisqa kayman kutin. Iskay kasokunapipas tiranoqa ñawpaq papadom, qhipa papadom hinallataq.

Nabucodonosorpa, ñawpaq rey, hinaspa qhipa rey Belsasarpa juzgacusqaqpa símbolonqa Levítico iskay chunka suqtayuqpi “qanchis kutikama” chinkachisqa kasqanmi karqa. Nabucodonosorqa chayta kawsarqan, hinaspa Belsasarqa wañusqa chay tuta kikillanpi chaymi perqapi qillqasqa karqa epitafionnin hina. Qallariyninpi Republicano waqrpa símbolonqa norte reypa watasqa kayninkita ayqekusqaqmi karqa, hinaspa tukukuyninpi Republicano waqrpa símbolonqa norte rey rayku apamusqa prisionmi. Domingo kamachikuyqa chay “wañusqaq tuta kikillan” nisqami, Biblia profeciapi soqta kaq reino hina wañunanpaq. Tawa ejemplapi llaqpa, Belsasar, Nabucodonosor, hinaspa Republicano waqrpa qallariyninwan tukukuyninpi, Levítico iskay chunka suqtayuqpa iskay chunka pichqayuq iskay chunka kaqqa, qallariypi hinaspa tukukuypi rikuchisqa símbolom. Chayqa Alpha hinaspa Omega sut’ichayninta rikuchin.

William Miller tarisqa ñawpaq “pacha willakuy” karqa Leviticus iskay chunka suqtaqpi iskay chunka phisqayoqmi. Chayqa ñawpaq rumin karqa, Jesuspa Millerpa llamkayninwan churacusqaq cimiento. Chaymi hinallataq 1863 watapi Adventismomanta churaymanta qichusqa ñawpaq cimiento cheqaq kay karqa. Llapa Millerpa cheqaq kay ruminkuna cimiento-man churacusqaq, chay cheqaq kaykuna iskay Habakkukpa tablaskunapi rikuchisqa karqaku, mayqenkunachus 1843 hina 1850 pionero chartaskuna kanku. Chay iskay tablaskunaqa Dioswan sutichasqaq llaqtanpa rimanakuyninmanta covenanto nisqa tupanakuyta rikuchinku, imaynatachus Chunka Kamachikuykunapa iskay tablaskuna ñawpaq Israelwan covenantota rikuchirqaq hina.

Laodicea Adventismoq tukukuyninpi, Domingo leyman hina Señorpa siminmanta wiksuchisqa kaptin, perqapi qillqasqa señalqa chay iskay sagrado pionero qillqanasikunam. Chay qillqanasikunaqa paykuna mana ñawiriyta atinkuchu, imaraykuchus paykunapa historiankupa qallariyninpi willakuy waqyaymanta allinta mana chaskirqankuchu....

1837 watapi Estados Unidos nisqapi qullqi chinkariy hatun sasachakuyqa achka imaymana qullqi ruraykunamanta, kamachikuykunamanta, hinallataq yuyaymanta qullqita mirachiy ruraykunamantapas huñusqa karqan.

Yuyaymanalla Phuquchi: 1837 watakama ñawpaq watakunapi, allpaqpi hinaspa qullqi churaykunapi hatun yuyaymanalla qhatuy wiñariy karqa, kayqa huk chay suyupa inti haykuyma mast'arikuyninrayku kallpachasqa karqa. Allpaqpi yuyaymanalla qhatu, aswanpas inti haykuy qhipa wichay suyu fronterapi, allpa chaninkunata puquyachispa hinaspa ancha achka mañakuyta apamurqa.

Facil crédito hinaspa, especulativo mañukuykunapas: Banco-kuna, qullqiwan llank'aq wasikuna ima, achka créditokunata hinaspa mañukuykunata quraq kasharqanku, achka kuti mana allin garantiawan. Kay facil créditoman yaykuyqa yanaparqan especulativo mancharisqa qatiqta, hinaspapas yaparqan qullqi kaynin mana takyasqa kananpaq kaq ch'iqnikunata.

Bancokunaqa anchatam mirachisqa kayninku: Bancokunaqa llank'ayninkuta utqayllamanta mast'arichkarqanku, achka kutipi qillqasqa qullqitapas (banknotes) aswan achkata qispichispa, qhepapi hap'iqninpaq kaq qulqimanta (quriwan qullqiwallpas) aswan achkata. Kay ruwayqa, "wildcat banking" nisqawan reqsisqa, mana kamachisqa mana atinisqa qullqipa ancha achka muyuriyninmanmi apaykurqan.

Jacksonpa qullqi kamachiykuna: Umalliq Andrew Jacksonpa kamachiykunaqa kay sasachakuyta aswan sinchiyachiypi hukninrayku karqan. Payqa 1836 watapi Specie Circular nisqata hurqun, mayqan kamachiq public llaqtapa allpakunaqa qolqewan mana qillqasqa qullqewanchu rantisqa kananpaq kasqanta mañarqan, chaymi quriwan qollqewan rantisqa kanan karqan. Chayqa bankop qillqasqa qullqinkunata qolqeman tikrayman usqhayta apamurqan, chaymanta qullqi sasachakuykuna hinallataq bankokunapa urmayninkuna paqarirqan.

Naciones purapi Factorkuna: Estados Unidos suyupi sasachakuyqa hatunmantaqa naciones purapi qullqi kamachiy hina kaqkunawanpas llank'achisqa karqan. Gran Bretaña suyupi qullqi kamay urmayqa, Estados Unidospa hatun rantiq-masi kasqanrayku, Amerikamanta kaq imakunaq, hinaspa hawam llaqtakunaman apachisqa rantiqkunaq mañakusqan pisiyachirqan. Chaymantaqa, kayqa Amerikapi negociokunatapas llank'achirqan, hinaspa qullqi sasachakuyma yapakurqan.

Manchariy hinaspa qullqipa puriyninmanta utqhayllata qichusqakuna: 1837 watapa mayu killapi, achka qullqi chinkachikuynakuna, bancokunapa urmakuyinpas, hinallata mañakuy qullqipa pisiyayninpas, qullqi churakuqkunapiwan waqaychakuqkunapipas mancharita paqarichirqan. Chay manchariyqa bancokunamanta utqhayllata qullqita qichuykunapa huk hatun phawayninta, hinallata mañakuy qullqipa sinchi pisiyayninta ima qallarichirqan.

Qullqi llamk'achiy paqarisqanmanta pisiyachiy: banco-kuna urmariptinku hinaspa crédito aswan sasachakuspa, llapa qullqi muyuynin economía ukhupi ancha hatunta pisiyarqun. Kay qullqi llamk'achiy paqarisqanmanta pisiyachiyqa qullqi sasachakuykunata astawan yaparqun hinaspa recesión nisqata aswan ukhuman churarqun. Kay imakunapa huñukuyninqa sinchi economía urmayman pucharqan, banco-kunapa urmayninkuwan, mana llamk'ayniyuq kaywan, rantikuqkunapa gastaynin pisiyachisqa kaywan, hinaspa llapa economía depresionwan riqsichisqa.

“Mana imatapas manchakunanchikchu hamuq p'unchawkuna rayku, ichaqa yuyaymanta qipananchikman hina Señor imaynata pusawarqanchikta, hinallataq ñawpaq historiaypi yachachisqanta.” Life Sketches, 196.